

Přítomnost

Nezávislý
51
týdeník

ROČNÍK XV

V PRAZE 21. PROSINCE 1938

ZA KČ 2.—

Umění nemožného

F. PEROUTKA

Francouzští spisovatelé a nynější krise

GUSTAV WINTER

Nové thema pro úvodníky světového tisku

K. NEDVĚD

Mussoliniho svědectví o slibech Francie Československu

Ne quid detrimenti Slovenia capiat

Ruské popravky do nekonečna

KORNEL SYNEK

Tisíc let české zahraniční politiky — Je to ještě rozcestí? — Rozpočet - aneb z domu do chalupy — Anglo-německé nevlídnosti — Velvyslanec Bullit oznamuje... — »Venkov« o německém socialismu — Nový režim v Národním divadle — Sebeurčení v diagramu — Čech na Slovensku — O odstranění Masarykových obrazů z úřadoven — Sněmovní řeči poslanců dr. L. Rašina a inž. Schwarze — Jak na to? — Londýnská adresa paní B. —

Dopis učitelky

Milion lidí šťastnějších

PO PŘEČTENÍ TÉTO KNIHY!

DALE CARNEGIE

JAK ZÍSKÁVATI

PŘÁTELE

A PŮSOBITI NA LIDI

Milion amerických čtenářů originálu této knihy tvrdí, že převrátila jejich život a stálý neúspěch proměnila v dokonalý zdar.

Proč by se to nemohlo stát také Vám? Přečtěte si ji!

Brož. Kč 25.—, váz. Kč 35.—. Dodá každý knihkupec!

ORBIS - PRAHA XII, FOCHOVA 62

EVERSHARP

elegantní plnicí pera a plnicí tužky

Gentleman užívá jen
dorského tvaru
se zlatou špičkou
přizpůsobitelnou
pro devatero
tvrdoostí

THE WAHL COMPANY, Chicago U. S. A.

Koupíte ve všech odborných závodech

Generální zástupce pro ČSR

Kettner a Poláček

Praha II., Vodičkova 7

Telefon 274-68

ODBORNÍ LÉKAŘI

MUDr. Frankl odborný lékař pro žaludeční a střevní nemoci a roentgenologii
PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9-10, 3-4
Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby vnitřní, žaludeční, střevní a výměny látek, em. asistent I. med. kliniky prof. Schmidta.
PRAHA I., Na Příkopech 35. Ord. 9-10, 1/3-1/5. Telef. 228-91.

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, **PODOLÍ, Pankráčská 14** (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9-10 a 2-4. Tel. 441-77.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. **PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15.** (Hlávkův palác.)

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II., Havlíčkovo nám. 22. Ord. 9-11, 2-4. Tel. 270-13.

MUDr. EMIL VOGL

odborný lékař pro nemoci vnitřní, **PRAHA II., LÜTZOWOVA 32, roh Washingtonové. Ord. 9-11, 2-4. Telefon 226-65.**

SANATORIUM Dr. OPATRŇY

telefon číslo 15

Starý Smokovec

léčí plicní choroby - Morbus Basedow - Otevřeno po celý rok

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.

krejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

**PRAHA II.,
Panská ul. 10**

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A.

Telef. 315-28.

Moderní dám. kabelky, aktovky,
cestovní brašny, tobočky u firmy

Olga Falladová

Praha-Vinohrady, Anglická 2

Telefon 344-78 Založeno 1890

OBSAH 50. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Švehlovská tradice — JOSEF PACHTA: Poslední generální stávka — KORNEL SYNEK: Dopravní mapa druhé republiky — MILENA JESENSKÁ: Co doba dává dětem v hrách — PAVEL HOFMAN: Tisíc let české zahraniční politiky — SIGMA: Pařížská nadílka — ZD. SMETÁČEK: Německo a Francie vzády k sobě, Francie hlavně zády k nám — F. PEROUTKA: Uprímnost je nutno umožnit — J. DOSKOČIL: O poslaneckých platech — Bloudění Jaroslava Durycha — Předseda vlády proti snižování platů — Tunis! Korsika! Nizza! — Nedostatek plánu — prohra Francie — Odpověď oktávánovi — Komu dát letos Nobelovu cenu míru? — Židé a strana národní jednoty

Přítomnost

řídí **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE I, NARODNÍ TRÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—, Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohlédací pošt. úřad Brno II. • Novin. sazba povolena v Brně řed. pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. • Odpovědný redaktor J. Dlabal.

TISKEM LIDOVÉ TISKARNY, BRNO, ČESKÁ 6.

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 21. PROSINCE 1938

ČÍSLO 51

Nové thema pro úvodníky světového tisku

(Ukrajinská otázka)

V předválečných dobách, které se nám nyní zdají idylou, bylo především Alsasko uzlem mezinárodního sváru. Pak Macedonie, po válce polský koridor a v poslední době prastaré hranice českého království. Nyní se všichni rozhlížíme po světě, tážíce se: kde leží příští Sudety? Ačkoli není záludnější věci než politická proroctví, mnozí lidé očekávají, že na Ukrajině bude rozfat nejnovější gordický uzel. Některé události nasvědčují, že mohou mít pravdu; pozorujeme jednak diplomatický a rozhlasový zápas o Podkarpatskou Rus, jednak slyšíme ozvěnu demonstrací v polské východní Haliči, zaznamenávající pečlivě překvapující sblížení polsko-sovětské a velký zájem některých států o příští vývoj ukrajinské otázky.

Začátky ukrajinského nacionalismu

Kdyby byl někdo před světovou válkou požádal kteréhokoliv západoevropského státníka, aby vysvětlil, co to je vlastně ukrajinský problém, byl by se možná přesvědčil, že tázaný i slovo »ukrajinský« slyší po prvé. Neboť ukrajinský národ, přes to že je jedním z nepočetnějších, vyspěl k národnímu uvědomění a k politickému životu téměř jako poslední. 30 milionů Ukrajinců v carském Rusku a 10 milionů v Rakousku-Uhersku — to byl před světovou válkou neuvědomělý a z valné části ngramotný rolnický lid, takřka bez vlastních vzdělaných vrstev. Carská vláda pronásledovala každý pokus o národní uvědomění Ukrajinců krutě, upírajíc jim titul národa. Nahrazovala jej potupným výrazem »Chochol« nebo úředním názvem »Malorus«. Jediným projevem národního života byla v těch dobách nevinná divadelní představení lidových her, tu a tam pokusy o nelegální vyučování rodné řeči, pokusy o tvoření vzdělávacího spolku »Prosvita« a úsilí o podzemní existenci ukrajinských dělnických spolků.

Poněkud lépe žili Ukrajinci v Rakousku. Vídeňská vláda, řídíc se heslem »rozděluj a panuj«, postřehla brzy, že ukrajinské rolnictvo ve východní Haliči mohlo by být určitou oporou proti přílišným požadavkům Poláků. Proto se také Halič stala kolébkou ukrajinského nacionalismu. Tam měli Ukrajinci už před válkou poměrně vyspělé národní školství, družstevnictví, divadla, vydávající vlastní noviny. V Haliči působily již tehdy ukrajinské politické strany a ve vídeňském parlamentě zasedalo několik ukrajinských poslanců, jimž se ovšem říkalo »Rusínik«. Světová válka, jak tomu bylo ostatně i jinde, přinesla mohutný vzrůst národního uvědomění Ukrajinců, probouzejíc zároveň o ně zájem velmocí. Bylo to především Německo, které pochopilo, že by mu ukrajinský nacionalismus mohl prospět ve snahách proniknout na východ. V téže době, kdy němečtí agenti dopravovali do Irsku zbraně, organisující společně s irskými nacionalisty povstání, vybíraly německé vojenské úřady ze zajateckých táborů Ukrajince a poskytovaly jim určité výhody, promlouvajíc k nim o samostatném ukrajinském státě pod protektorátem Německa.

Ukrajinská samostatnost

Už šest neděl po první ruské revoluci v únoru 1917 schází se v Kijevě I. všeukrajinský národní kongres, který se v svolání, nazvaném podle starých dekretů polských králů a středověkých hejtmanů ukrajinského volného kozáctva »universálem«, dožaduje pro ukrajinský národ práva sebeurčení, žádá pro Ukrajinu autonomii, volí první ukrajinský parlament »Centrální radu«, a — zatím pomyslnou — ukrajinskou autonomní vládu. Jejím předsedou stal se význačný člen ukrajinské sociální demokracie a talentovaný spisovatel Vynnyčenko a ministrem vojenství mladý úředník samosprávy, Šimon Petljura. Ústřední vláda Kerenského nepomyšlela ovšem na ukrajinskou autonomii, ale v těch dobách bylo víc věcí, na které vláda nepomyšlela a pak je přece musela uskutečnit. Chování Kerenského vlády mělo za následek hrozbu, že ukrajinští vojáci opustí frontu. Když tyto události vyvolaly v Petrohradě vládní krizi, byla ukrajinská autonomie 4. července 1917 uskutečněna — prozatím jenom v části ukrajinského území.

Čím více roste revoluční horečka, tím více rostou také ukrajinské nároky. Když v říjnu převzaly moc bolševické sověty, vyhláší Centrální rada rozřešení autonomního území na celou oblast Ukrajiny, uvolňující svazky s Ruskem a udržující s ním jen chabé federativní spojení. Mezi oběma vládami, sovětskou a ukrajinskou národní, začíná pak i boj. Začátkem ledna 1918 vyhláší Centrální rada úplnou samostatnost »Ukrajinské národní republiky« a několik dní na to vypovídá podle všech zvyklostí mezinárodního práva sovětské vládě válku. Nebylo to ovšem mnoho platno. Slabé vojenské oddíly ukrajinské vlády ustupují před rudými gardami. V samotném sídle národní vlády, v Kijevě, vypuká povstání dělníků a vojáků a na venkově si sedláci rozdělují šlechtické statky. 27. ledna obsadila rudá garda Kijev. Vynnyčenkova vláda prchá a celá Ukrajina je v moci ukrajinské sovětské vlády.

Německo na scéně

V té době se zhroutila východní fronta a na mírové konferenci v Brestu Litevském jedná Trockij s německými generály. Zatím co se zde jednáni protahuje, přijíždí do Brestu delegace protibolševické, vyhnané Ukrajinské rady. V konferenční síni představuje se generálu Hoffmannovi jakožto zástupce suverénního ukrajinského státu a okamžitě podepisuje mírovou smlouvu. Nepomáhají protesty bolševické delegace, která tvrdí, že vláda, která tento mír podepisuje, nevládne na svém území, že jedinou legitimní vládu Ukrajiny zastupuje delegace sovětská. Němci jsou odhodláni pomoci této vládě, která ihned přistoupila na všechny jejich podmínky. Než se bolševická delegace z této rány vzpamatovala, překročily německé oddíly demarkační čáru a daly se na pochod na Ukrajinu. Za okupační armádou postupovala ovšem také vláda »Ukrajinské národní republiky«.

Ukrajina byla obsazena rychle. Slabé, nevyzbrojené oddíly rudé gardy jen tu a tam mohly klást odpor. Tehdy došlo u Bachmače i k známé bitvě mezi postupující německou armádou a československými legionáři. Za měsíc byla Ukrajina vyčištěna od bolševických oddílů a v Kijevě, kromě úřadu velitele okupační armády, generála Eichhorna, působila také vláda Centrální rady.

Udržela se ovšem veľmi krátkou dobu — všeho všudy asi šesť nedelí, pretože Nemci šli na Ukrajinu s jasným cieľom. Potrebovali obilí — a hodne obilí — neboť len tak mohlo blokováno Nemecko vydržet pátou válečnou zimou a pripraviť sa k ofenzíve na Marné. Nemeckí generáli nepohrdli ani cukrom a cukrovou řepou, doneckým uhlím, krivorožským manganem, ani vagonovým parkem alebo strojním zařízením jekatěrinoslavských závodů. Kdyby byla Centrální rada s to zajistit okupační armádě nerušenou sklizeň a práci v dolech, byla by se pravděpodobně i nadále těšila přízni generála Eichhorna. Ale Centrální rada se zaměstnávala debatami o ústavě, její členové nemohli zamezit četným stávkám havírů, kteří nechťeli pracovat pod dozorem německých vojáků, a sedláci odepřeli zasít zabranou půdu. Když si pak Nemci zjednávali na dolech a na vsích pořádek sami, odvážili se někteří členové rady, nepochopivše situaci, veřejně protestovat proti porušování suverénních práv ukrajinského národa. Tehdy se objevil pověstný pruský poručík s třemi vojáky; došavl se 29. dubna na zasedání Centrální rady a ukrajinský parlament rozehnal. Ukrajinskou vládu, pokud neuprchla, zatkl a dosadil za »hejtmana Ukrajiny« carského gardového důstojníka Skoropadského. »Samostatná Ukrajina« teď stala se útočištěm pro velkoruskou buržoasii, která přehala ze sovětského území. A především: okupační armáda odvážela už nerušeně na Západ obilí, rudu a uhlí.

Západní Ukrajina a direktorium

Koncem října 1918 ústřední mocnosti kapitulovaly. Ve Lvově ustavil se Ukrajinský národní výbor, který vyhlásil samostatnou Ukrajinskou západní republiku. Pilsudski poslal do Haliče první oddíly tvořící se polské armády, které společně s místními dobrovolnickými oddíly zahájily s Ukrajinci válku. Už 22. listopadu byli Ukrajinci ze Lvova vyhnáni, vláda se přestěhovala do Stanislavova, ale Poláci považovali celou východní Halič za svou — a proto ji v těžkých bojích, trvajících přes 8 měsíců, celou obsadili. Větší část západoukrajinské armády přešla na území dněperské Ukrajiny, menší část se dostala na Podkarpatskou Rus, kde po potyčkách s Rumuny a s Maďary byla nakonec československými úřady odzbrojena.

Na dněperské Ukrajině nebyl boj dávno ještě rozhodnut. Už za hejtmanské vlády odpověděli sedláci na vrácení půdy povstáním a partizánskými boji, vydatně podporovanými ze sousedního sovětského Ruska. Brzy se Nemci a vládní úředníci odvažovali na vesnice jenom v doprovodu silných vojenských oddílů. V létě byl v Kijevě teroristy zavražděn velitel německé armády generál Eichhorn. A když se zhroutilo rakouské a německé císařství — nadešel automaticky konec německé okupace a hejtmanské vlády. V městečku nedaleko Kijeva vytvořili Vynnyčenko a Petljura ukrajinské direktorium a v čele vzbouřených sedláků vtáhli do Kijeva. Ale z jihu, z oblasti donských kozáků, postupoval na Ukrajinu generál Děnikin, který hubil nejen bolševiky, ale také ukrajinské »samostijnyky«. Ze severu zas přicházela reorganizovaná a bojechtivá Rudá armáda. Na celém území Ukrajiny vytvořily se bandy různých atamanů, kteří vyhlášovali sta samostatných republik, loupili, vraždili a nejevili ochotu podržít se jakékoli autoritě. Tento krvavý zápas, boj všech proti všem trval téměř celý rok. Ukrajinská vláda, která byla pro boj na dvě fronty slabá, začala hledat pomoc zvenčí, vyjednávala s francouzskými a anglickými oddíly, které obsadily přístavy Černého moře. Vynnyčenko, jehož pověst radikálního socialisty nebyla dobrým doporučením u francouzských generálů, z direktoria vystoupil. Příliš »ideologický« spisovatel byl už dříve zatlačován do pozadí bezzásadovým a energickým Petljurou. Ale dohoda s Francouzi se neuskutečnila; nikoli

proto, že byl Petljura nepoddajný, nýbrž proto, že francouzská politika usilovala o vytvoření »jediného a nedělitelného« Ruska, nedůvěřujíc separatistickým Ukrajincům.

Přes velmi demokratické zákonodárství, jež se však pro válečné poměry nemohlo uplatnit, poskvřnilo se ukrajinské direktorium krvavým terorem, který překonal vše, co tato nešťastná země dosud zažila. Les šibeníc, vypálené vsi a města, desítitisíce umučených lidí a statisíce vyvražděných židů značily cestu, kudy prošli »hajdamaci«, jezdecké petljurovské oddíly. Po vítězství nad Děnikinem soustředila Rudá armáda všechny své síly proti Petljurovi. Obklíčen se všech stran, ustupoval Petljura k polským hranicím.

Petljura a Pilsudski

Koncem r. 1919 obsadila Rudá armáda celou dněperskou Ukrajinu až k polským hranicím, ale Petljura pokračoval v boji. Nemecko bylo rozvráceno, Francie nejevila zájem o ukrajinský separatismus — bylo tu však Polsko, které snilo o polském státě od moře k moři, to jest od Baltického k Černému moři. Koncem r. 1919 překvapil Petljura smlouvou s Pilsudským, podle níž se za polskou pomoc při obsazení dněperské Ukrajiny navždy zřikal nároků na Ukrajinu západní a na Volyn. Pilsudski chtěl vytvořit samostatnou »Velkou Ukrajinu«, která by byla pod polským protektorátem a jednou pro vždy vypudila Rusy od břehu Černého moře. A zase pochodovaly cizí armády do Ukrajiny, zase jela za okupační armádou vláda »samostatné Ukrajiny«. Brzo byl zas obsazen Kijev.

Skončilo to, jak známo, tím, že se téměř uskutečnilo spojení obou Ukrajin, západní a dněperské, ale pod sovětskou mocí. V srpnu 1920 stála jízda Buděnného v předměstích Lvova. Řízký mír, uzavřený sovětskou a polskou vládou, ukončil dlouhá léta nekonečných bojů. Západní Ukrajina, Volyn a Polesí zůstaly v Polsku.

Ukrajinská otázka rozřešena?

Rada velvyslanců, která z rozhodnutí versailleské mírové konference kreslila novou mapu Evropy, uznala v r. 1923 polskou svrchovanost na území západní Ukrajiny, ale zavázala Poláky, aby poskytli ukrajinskému obyvatelstvu autonomii. Podobně byla příznána Podkarpatská Rus Československu. Československá vláda neodmítala nikdy uskutečnit autonomii Podkarpatské Rusi, uvažujíc jenom o časovém odstupu, jehož je třeba, aby země, maďarským režimem zanedbaná, poněkud vyspěla po kulturní a sociální stránce. Jinak se chovalo Polsko. Sejm sice schválil zákon o kulturní autonomii Východní Haliče — v r. 1923 — ale zákon zůstal na papíře a nebyl nikdy proveden. Ukrajinské školství, vybudované pracně za Rakouska, bylo zničeno téměř celé, ukrajinské děti musí chodit do škol, kde se v mateřské řeči vyučuje jen náboženství, střední a vyšší školství neexistuje vůbec. Polští latifundisté, jimž patří 50 procent orné půdy, zachovali své statky nedotčeny, Ukrajinci nejsou připuštěni ani do úřadů, ani do škol, družstevnictví se brzdí a zabírají se dokonce i řeckokatolické kostely. Výbuchy nespokojenosti potlačují policejní a vojenské trestní expedice, které vyvrcholily v r. 1932 proslulou »pacifikací«, při níž bylo sta lidí zatčeno, družstva rozbita, zboží v nich spáleno, vesnicím uložena vysoká peněžitá pokuta a všechny spolky rozpuštěny.

Není divu, že za takových okolností hledělo obyvatelstvo západní Ukrajiny přes blízkou sovětskou hranici, kde se za řekou Zbručem organizoval federativní ukrajinský stát. Sovětská vláda provedla ukrajinisaci celého úředního aparátu, ukrajinská kultura rychle zkvétala, rozvíjelo se písemnictví, sedlák dostal půdu. Tato opatření podryla rychle celou ukrajinskou emigraci. Bývalý předseda Centrální rady, známý historik Hruševskij, s velkou skupinou svých přátel uznal sovětskou

vládu, vrátil se na sovětskou Ukrajinu a byl zvolen předsedou ukrajinské Akademie věd.

Zajímavější byl vývoj Vynnyčenska. Napsal v emigraci velké dílo »Obrození národa«, v němž podrobil kritice činnost Centrální rady, Direktoría, Petljury a svou vlastní. Vrátil se na Ukrajinu, vstoupil do komunistické strany, byl přibrán do ústředního výboru komunistické strany Ukrajiny, byl jmenován lidovým komisařem zahraničí — ale za několik dnů překvapil svět náhlým odjezdem za hranice a novým rozchodem s komunisty, protože nebyl připuštěn do nejvyššího orgánu strany — do politbyra. V těchto prvních letech sovětské Ukrajiny byl vliv komunistické strany tak veliký, že i celá západní Ukrajina byla komunistická — přes to, že polské úřady trestaly příslušnost k této straně těžkým žalářem. Všechny ostatní strany se staly téměř bezvýznamnými. Petljura skončil neslavně. Byl v r. 1926 zavražděn v Paříži židovským nacionalistou Schwarzbardem, který takto mstil své souvěrce, vyvražděné petljurovci.

Nacionalistická opozice

Ale brzy začal ukrajinský problém působit starosti i sovětské vládě. První příznaky opozice objevily se na poli kulturním. Poněvadž ukrajinština se teprve zdokonalovala a dosavadní terminologie nestačila pro složitou státní správu a vědy, vynořila se otázka, kde jest hledati pomoc: zda na západní Ukrajině, v kolébce ukrajinské kultury, třebaš tam do ukrajinštiny pronikly četné polonismy, anebo v Rusku. Tato otázka byla brzy ještě dalekosáhlejší: má ukrajinská národní kultura čerpat na Západě — jinými slovy v Haliči, a proto i v Polsku a vůbec v Evropě, anebo jen u ostatních národů Sovětského Svazu, především u Rusů? Sovětská vláda postarala nebezpečí: za kulturní oporou ze zahraničí mohla následovat opora politická. Tehdy přišel Stalin s formulí »národní kultury podle formy a socialistické podle obsahu«, odsuzuje všechny pokusy o západní orientaci jako protisocialistické. Ale obtíže tím zažehnaný nebyly.

Brzy začala výstavba Svazu. Ukrajina nebyla při této výstavbě opomíjena: celý svět ví o Dněprostroji, o velkých hutích, o zvýšení těžby uhlí a rud. Ale samotný fakt, že plánování a vůbec celá hospodářská výstavba přicházela z Moskvy a nikoliv z Ukrajiny, dráždil mladé ukrajinské nacionalisty, kteří sice byli stoupenci sovětské vlády, ale své »vlastníci, ukrajinské. Ještě horší potíže vznikly při kolektivizaci: na Ukrajině bylo totiž individuální rolnické hospodářství nejsilnější a sedlák se v mnoha ukrajinských oblastech opřel kolektivizaci třebaš i násilím. Vyhnání kuláků, jejichž děti vystudovaly zatím na ukrajinských středních a vysokých školách, zaujímající místa v sovětském státním aparátě a ve vědeckých ústavech, nezůstalo pocho-pitelné bez vlivu. Toto opatření dalo se snadno považovat za »protiukrajinskou persekuci«. Problém se ještě zhoršil, když se na obzoru objevilo válečné nebezpečí a bylo třeba pomýšlet na průmyslovou výstavbu spíše ve vnitrozemí, než na ohrožené Ukrajině. K tomu přistoupila nevráživost k ruštině, která je v Sovětském Svazu nutná jako dorozumívací řeč v celém státě, stížností na »odstrkování« a pod. Tedy problémy, které zčásti a třebaš v jiné formě známe z vývoje na Slovensku.

Tento vzrůst ukrajinského nacionalismu v oblastech, kde se sovětská vláda domnívala, že rozřešila národnostní problém navždy a k všeobecné spokojenosti — měl v zápětí ničivé následky pro vedoucí osoby sovětské Ukrajiny. Prvním znamením byla smrt Skrypnikova. Tento muž, jeden z nejstarších bolševiků, který patřil k zakladatelům strany a byl téměř neomezenou autoritou jak na Ukrajině, tak i v celém Svazu, spáchal sebevraždu, protože se prý přesvědčil, že za jeho zády a pod záštitou jeho jména pronikli do vědeckých a správních

ústavů lidového komisariátu osvěty agenti cizích mocností, petljurovci a pod. Sovětská vláda pokusila se čelit podzemní nacionalistické opozici tím, že přeložila hlavní město Ukrajiny z proletářského a více poruštěného Charkova do tradičního Kijeva. Ale když přišel v Německu k moci nacionální socialismus a když se začaly objevovat pověsti o německých plánech na Ukrajině, rostl počet těch, kteří byli odstraněni, odsouzeni nebo spáchali sebevraždu, protože »byli odhaleni jako agenti hitlerovského Německa«. Sebevraždu spáchal předseda Sovnarkomu Ljubčenko a odsouzeni byli Kocjubinskyj, Zatonskyj, Jakir, Gamarnik, Griňko a mnoho jiných, kteří byli členy první ukrajinské sovětské vlády, řídíce všechny boje s petljurovci a zůstávajíce i později dlouhá léta v čele ukrajinského státu.

Ukrajinský aktivismus

Tento vývoj měl ovšem vliv i na západní Ukrajinu. Téměř deset let byla tam komunistická strana skoro monopolní, ačkoli byla v ilegality. Všechny ostatní strany marně usilovaly o vliv na ukrajinské rolnictvo. Ale když nastalo vření na sovětské Ukrajině, projevalo se i v Haliči a na Volyni. A k tomu ještě ilegální komunistická strana, která postupně měnila svou taktiku v nacionální otázce — od požadavku připojení západní Ukrajiny k Sovětskému svazu, přes poněkud mlhavější heslo sebeurčení až k požadavku autonomie, uskutečněné v rámci polského státu — dusila se nekonečnými frakčními boji, střídající neustále vůdcovské garnitury. To všechno přivodilo rychlý pokles jejího vlivu.

A tak vyrostl na polské Ukrajině ukrajinský aktivismus. Jeho nositelem se stala ukrajinská národní demokracie UNDO, která se vyvinula v největší ukrajinskou stranu v Haliči. UNDO se pokusila o spolupráci s polskou vládou, zúčastnila se voleb do sejmu — i když všechny polské opoziční strany volby bojkotovaly — snažíc se kladnou a státopornou prací dosáhnouti některých ústupků pro Ukrajince. Část strany oddávala se naději, že se podaří společně s Poláky odtrhnout sovětskou Ukrajinu a pod polskou záštitou vybudovat samostatný ukrajinský občanský stát. Ale všechny aktivistické snahy UNDO rozhlily se o tvrdošíjnou protiu-krajinskou politiku polské vlády. Je to v povaze centralistického státu, že nepřipouští ústupků odstředivé národní menšině, i když při tom riskuje trvalou nespokojenost a třeba i revoluční akci této menšiny. A tak UNDO nezbylo, než se od aktivismu odvrátit a zdůraznit znovu autonomistický program... A čekat ovšem, až se vítr v Evropě obrátí.

Ukrajinský fašismus

Letos na jaře byli obyvatelé holandského města Amsterdamu vyplašeni prudkým výbuchem, který zničil celé poschodí jednoho hotelu. Pod troskami zdí a nábytku našli mrtvolu muže, který před dvěma dny přijel z Vídně a předložil vrátnému československý pas. Policie stála před záhadou. Později přišel do hotelu jiný muž a dotazoval se na mrtvého. Když se pak na policii dověděl, že jeho přítel je mrtev, nesmírně se polekal. I tento muž měl československý pas.

Muž, který se stal obětí amsterodamského atentátu, byl ukrajinský plukovník Konovalc, vůdce ukrajinské organizace se stálým sídlem v Berlíně. Československé pasy byly ovšem falešné. Tato organizace (ve zkratce UVO, nebo UON), pozůstávající ze zbytků starých petljurovských a haličských armád a ze studentské mládeže, propaguje tvoření Velké Ukrajiny ozbrojeným povstáním proti polské a sovětské vládě. Přeje si Ukrajinu fašistickou, považujíc za hlavní zbraň organizaci teroristických aktů proti nepřítelům Ukrajinců a samozřejmě proti vlastním »zrádcům«. Na vrub této organizaci je třeba přičísti zavraždění polského politika Hołowka, polského ministra vnitra Pierackého i četné jiné atentáty v Haliči a na sovětské Ukrajině. Je příro-

zené, že teroristický a romantický charakter této organizace vytvořil z ní skvělý prostředek pro agenty různých evropských tajných policí a špionážních ústředí. Informovaní lidé tvrdí, že není v této organizaci člověka, který by nebyl — třeba někdy i bezděčně — ve službách nějaké tajné policie. Když se začala vzmaňat nacionalistická opozice na sovětské Ukrajině, když ztroskotat také ukrajinský aktivismus v Polsku, a když zase oživily staré německé plány na Ukrajině — tu se objevilo pro tuto organizaci vděčné pole působnosti.

Od té doby, kdy se Německo stalo zase silnou ozbrojenou velmocí, jsou na denním pořádku plány, které se už jednou — v roce 1918 — přiblížily uskutečnění. Říšskému kancléři nemůže nikdo vytknout, že by svůj zahraničně-politický program neplnil důsledně. A v tomto programu se Němcům vykládá, že se císařská říše dopustila chyby, hledala-li pro přelidněné Německo nezbytný prostor v zámoří, když jej mohla vidět mnohem blíž — a to v Rusku nebo ještě spíše na Ukrajině. Proto už několik měsíců po převzetí moci žádal Hugenberg v Londýně volnou ruku Německu na Ukrajině a proto mluvil o nutnosti osvobodit Ukrajinu také Rosenberg.

Neboť Ukrajina — to není jenom obilí — a hlavně pšenice, která by mohla na dlouhou dobu dostatečně zásobovat celé Německo — to není pouze nejlepší evropské uhlí, doněcký antracit, nejen jedinečná naleziště rašeliny, nejen nejvzácnější kov mangan, nejen drohobyčská nafta, ale Ukrajina — to je také cesta k nejbohatším naftovým pramenům v Baku, cesta k Černému a Kaspickému moři, s jejichž břehů lze ovládat Malou Asii, Persii, tedy vlastně všechno až k hranicím Indie.

A tak se česko-slovenskou krizí a podkarpatoruskou autonomií stala ukrajinská otázka najednou velmi aktuální. Neznámá dosud země a neznámý národ staly se objektem složitých diplomatických jednání a tématem pro úvodníky velkých londýnských, pařížských a newyorských listů. Autoři těchto úvodníků vědí velmi mnoho. Tvrdí mimo jiné, že Německo chce pro začátek připojit východní Halic k Podkarpatské Rusi a vytvořit tak zárodek Velké Ukrajiny, která by pak podnítila vzpouru v Ukrajině sovětské. Píší, že právě proto se Polsko brání těmto plánům a chce připojením Podkarpatské Rusi k Maďarsku znemožnit tento plán hned v zárodku. Proto se prý také Polsko obrátilo na východ a hledalo posílení v Sovětském svazu. Nelze teď ovšem říci, zda je to pravda. Jisté je však, že ukrajinská otázka na dlouho nyní nezmizí z úvodních sloupců novin, zůstávajíc také předmětem neprůhledných diplomatických jednání.

Karel Nedvěd

poznámky

Je to ještě rozeceští?

Minulý týden byla v zahraničním výboru francouzské sněmovny rozprava, při níž ministr Bonnet rázně odmítl italské územní požadavky vůči Francii. To není nic překvapujícího. Zajímavější je, že se Bonnet vyjádřil také o spojeneckých smlouvách Francie s Polskem a Ruskem. Jeden francouzský list o tom napsal, že »Bonnet naznačil se stejnou energií jako i diplomatickou obratností, že nová francouzsko-německá dohoda v ničem nezměníla dvoustranné dohody o vzájemné pomoci, které Francie podepsala. Ty podržují celou svou dosavadní hodnotu. V rozpravě, která následovala, ministr jasně vyjádřil své názory o franko-polském a franko-ruském paktu, které zachovávají svou hodnotu v případě nevyprovokovaného útoku zvenčí.«

Ale zároveň se ve francouzském tisku objevují úvahy zcela jiného druhu. Jean Piot, bývalý bojovník a osoba ve francouzské politice nikoli bezvýznamná, napsal na příklad velmi otevřeně v »L'Oeuvre«, že Francie si musí rozmyslet, zdali může zároveň: 1. dělat v Evropě politiku à la Richelieu,

to jest bránit Německu, aby se pevně usadilo v dunajské pánvi a na východě a zajistilo si tam zemědělské trhy, na nichž Francie nemá zájmu, 2. udržovat, bránit a organizovat francouzskou koloniální říši. V prvním případě by, to znamenalo dělat podobnou politiku jako Poincaré a riskovat též nebezpečí, s jakými se Francie potkávala v letech 1911—1914, to jest válku s Německem. To je možná politika, praví Piot, ale hned k tomu připojuje několik omezení: Nejsme už v dobách Richelieuových, kdy francouzská moc sama stačila vyvážit zbytek Evropy; nezřekli jsme se možností zasahovat ve střední Evropě teprve 30. září v Mnichově, nýbrž už v březnu 1936, kdy jsme snesli, aby Německo vstoupilo se svým vojskem do Porýní a aby proti linii Maginotově vybudovalo linii Siegfriedovu; a konečně jsou Francouzi hluboce rozdělení ve svých názorech na takovouto politiku. Naproti tomu však jsou jednotni, jakmile by se někdo pokoušel sáhnout za jejich plot a na jejich državy. To prý nevyplývá jen z francouzského smyslu pro hranice, jasnost a vymezenost, nýbrž také z podvědomého pocitu, že budoucí velké spory už se nebudou odehrávat v úrovni evropské, nýbrž v úrovni světové. Z toho vyvozuje Piot docela nefrancouzsky, nelogický závěr, že »nikoli v Evropě, nýbrž ve světě si musíme zajistit místok«. Tato teorie je rušena jen tou okolností, že Francie je v Evropě a nikoli v Africe nebo v Anamu.

Třebaže tedy jeho osobní stanovisko je jasné, domnívá se Piot, že Francie jako celek si teprve musí vybrat jednu z uvedených možností. Téhož názoru je Blum, jehož osobní názor je opačný. Psal o tom v »Populaire«: »Francie, pokud vím, se ještě nerozhodla, že přestane být velmocí evropskou, aby se stala velmocí koloniální... Nic se nezměnilo. Francie se nemůže, nechce-li se dopustit smrtelného omylu, izolovat a vyloučit ze zbytku Evropy. I kdyby to učinila, nezískala by nic na své bezpečnosti: aféra s Tunisem to dokazuje vřehovatě.«

Je to pravda, že Francie si ještě může vybírat mezi dvěma politikami? Zdá se, že v tomto ohledu má realističtější názory Piot než Blum, když ukazuje na to, co Francie už zanedbala. Otázka už nezní, zda Francie má či nemá obnovit své postavení ve střední a východní Evropě, nýbrž co by musela vynaložit, kdyby je chtěla obnovit, a s jakými překážkami by se při tom potkala. Má dnes ještě Francie dost síly, aby tyto překážky překonala? Německo docela otevřeně počítá s tím, že francouzské paktů s Polskem a Ruskem jsou po pařížské dohodě už jen mrtvá litera. Co by říkalo a hlavně dělalo Německo, kdyby Francie najednou začala aktivní politickou a vojenskou součinnost s Polskem a Ruskem — kdyby ostatně vůbec bylo možno spolupracovat s oběma těmito státy, stejně intenzivně zároveň? Jak by při tom dopadla německo-francouzská dohoda, na níž inkoust sotva oschl? Jak by reagovala Anglie, která přece dala celou Chamberlainovou politikou jasně najevo, že nemá na střední Evropě zájmu? Proskočily zprávy, že Poláci se pokoušejí nalít zase trochu krve do vybledlého francouzsko-polského spojení. Dost možná, že Bonnetovy výroky v zahraničním výboru byly jakýmsi vliďným kvitováním těchto snah. Ale kdo bude na těchto slovech stavět? Také my, jsme mnoho vyslechli o vynikajících hodnotách svého paktu s Francií. Je velmi pochybné, zdali si Francie ještě může vybírat. Zdá se, že není na křižovatce, jak se domnívají její politikové, nýbrž už za ní.

Z. Š.

Ruské popravu do nekonečna

Do vrat sovětských vězení, v nichž ukončila nebo končí život téměř celá starší generace ruských bolševiků, vchází teď postupně generace mladší, která už nevyrostla v podzemním hnutí a není tedy »zatížena minulostí«. Podle spolehlivých zpráv vážných zahraničních dopisovatelů, které sovětský tisk zčásti potvrzuje a zčásti nevyvrací, byl nedávno zatčen K o s a r e v, v posledních letech všemocný sekretář internacionály mládeže a jeden z hlavních Stalinových pomocníků při odstraňování opozice. Je samozřejmé, že s ním upadl v nemilost také dosavadní štáb této velké organizace, která měla vychovat nové komunistické pokolení. Prozatím nelze odhadnout, kolik lidí nová čistka zkosila nebo ještě zkosí, zato však víme, že je všestranná. Reprezentuje-li Kosarev oběti mezi sovětskou mládeží, je Michal Š o l o c h o v zástupcem hromadných obětí mezi sovětskými spisovateli. A dosavadní vládce GPU, komisař J e ž o v, prý odchází na vlastní žádost. Je to stále týž začarovaný kruh:

nejdříve posílal oběti na smrt komisař Jagoda, pak poslal Ježov na popraviště celou Jagodovu družinu, a nyní je sám obětí čistky, která se ani na chvíli nezastavila. Kdy se postaví před popravčí četou nový komisař GPU, o němž se říká, že je osobním důvěrníkem Stalinovým? Netvrdilo se totéž o Jagodovi a hlavně o Ježovovi?

Na západě si zřejmě ani neuvědomujeme, jaké následky tato nepřetržitá čistka má. Dosud zmizeli — kromě tří — všichni členové ústředního výboru, jmenovaní ještě Leninem. Z dosavadních sedmi předsedů výkonného výboru sovětu ukončilo život náhle pět nejvyšších hodnostářů. Z prvních pěti maršálů rudé armády zůstali na živu jenom dva. V jedenácti svazových republikách postihla čistka devět desetin předsedů, místopředsedů a tajemníků výkonných výborů. Pamatujeme se ještě, že první obžalované generály soudila osmičlenná rada vysokých důstojníků, ale z tohoto tribunálu jsou už na živu jenom dva. Z politických komisařů armády nezůstal na svém místě skoro ani jediný. Říkáme-li, že všichni tito funkcionáři zmizeli, není to libovolný slovní obrat, protože zbavení funkce znamená téměř vždycky popravu, žalář nebo nucené práce. Tak je třeba rozumět skutečnosti, že z 80 členů vysoké válečné rady zmizelo dosud 75 — a s nimi postupně všichni dřívější velitelé vojenských oblastí. Stejný osud stihl bezmála všechny vedoucí komisaře státní bezpečnosti. Připočítejte k tomu desítky diplomatů, stovky národohospodářů a tisíce praktických průmyslových pracovníků (ředitelé továren, vedoucí inženýry, ředitele trustů a funkcionáře odborů), a poznáte, jaké trhliny čistka v sovětském životě zanechává. V poslední době trpěla snad nejvíce rudá armáda a námořnictvo; na Dálném východě dal Ježov odstranit maršála Blüchera s celým štábem a v námořnictvu zmizelo několik velkých admirálů, kteří mají být teď společně s Blücherem rehabilitováni.

Nemáme ovšem žádnou statistiku, kolik lidí v posledních letech v Sovětském svazu zmizelo. Podle zprávy samotného politického oddělení rudé armády bylo v roce 1937 vydáno 500.000 politických zatykačů. Tyto údaje jistě nám pomohou pochopit, proč se Sovětský svaz choval v poslední evropské krizi váhavě, dovolává se jenom litery smluv.

Dovedeme si představit, že trvalá čistka nepůsobí pozitivně ani na armádu, ani na hospodářský a politický život. Nelze také podceňovat její psychologický účinek. Znalci sovětských poměrů potvrzují, že se už jeví strach před povýšením, neboť vyšší funkce znamená vyšší odpovědnost a vyšší odpovědnost může mít kdykoli za následek smrt nebo žalář. Mnozí vedoucí funkcionáři netroufají si rozhodovat, aby se pak některé rozhodnutí nestalo podkladem pro obžalobu. Právě Ježovův případ je výstražný a příznačný, neboť se mu nyní klade za vinu to, čím byl přímo pověřen: měl vymýtit především opozici v Rudé armádě a zjednat pořádek, odstranit nelitostně všechny podezřelé. A teď je obžalován, že se dopustil přehmatů, škůdcovství a že své funkce zneužil. Nový komisař GPU má podobně posláni a čeká ho pravděpodobně tentýž konec. Zvláštností Stalinova režimu je mimo jiné i to, že lidé mohou být povýšeni až k smrti.

Dá se předpovědět téměř s jistotou, kdo přijde teď na řadu. Budou to hlavně funkcionáři na Ukrajině — první serie poprav byla tam už vykonána — a pak ovšem lidé, kteří se pro dosavadní politiku nejvíce exponovali. Když se Stalin v r. 1935 rozhodl pro politiku kolektivní bezpečnosti a lidové fronty, následovaly hned přízračné procesy s opozicí a hromadné popravy. Nyní, kdy se situace změnila, zaplatí to životy hlavně ti, kdo Stalinovi nejvíce pomáhali. Následky dopadnou na jejich hlavy, aby nepostihly nejužší diktátorský kruh. Rozhodující je ovšem, že nová čistka vnitřní potíže neodstraní, přikryje je nanejvýš mlčením. *K. Synek.*

Rozpočet — aneb z domu do chalupy

Poslanecká sněmovna přijala v minulém týdnu návrh rozpočtového provisoria, o němž podal plenu zprávu generální zpravodaj rozpočtového výboru Remeš. (Mimořadně řečeno, je pozoruhodné, že nová sněmovní většina váží si do té míry schopností Remešových, že ho ponechala v této významné a čestné funkci, ač jeho strana není dnes stranou vládní.) Poslanec Remeš ve své zprávě konstatoval, že vláda se zmocňuje k hospodaření do 20. února, zejména proto, že není možné sestavit jakákoli, byť jen přibližně spolehlivá data o pravděpodobných příjmech a výdajích nového státu.

Dává se proto přednost tomuto opatření před sestavou dat, jež by se opírala hlavně o velmi nejisté odhady. Poznamenal, že je asi 60.000 státních zaměstnanců přebytečných, že však nelze je propouštět a rozmnožovat tak řady nezaměstnaných, dodává, že »všichni si musíme být vědomi skutečnosti, že jsme se z pěkného domu přestěhovali do chalupy a že ani tam nejsme neomezenými pány«.

Tato slova vystihují skutečnost a jim se budou musit přizpůsobit příští rozpočty země česko-moravské, slovenské a rusínské, stejně jako společný rozpočet. Teprve za několik měsíců uvidíme, jaký bude vývoj doma ve směru hospodářském; domácí politický vývoj, jak se obecně doufá, bude klidný. Co se stane v Evropě, nevíme, ale i když budeme usilovat o to, abychom v každém případě zůstali pouhými diváky, neubráníme se asi tomu, aby další evropské křeče nevykonaly i na nás vliv.

I když víme, že četné průmyslové obory jsou dnes zatím dobře zaměstnány a že se nám nabízí možnost — abychom to řekli eufemisticky — poslat na sto tisíc nezaměstnaných na práci do Německa, přece jenom by bylo přehnané očekávat, že z katastrofy, která nás potkala, vyjdeme zase brzy do hospodářské a rozpočtové rovnováhy. Experti očekávají, že naše obchodní bilance za rok 1938 bude pasivní asi 1,5 miliardy Kč, a bude tedy hlavní starostí povzbudit vývoz, bez kterého nejsme s to udržet sesunutí životní úroveň nejen pracujícího lidu, ale celého státního a veřejného hospodářství.

Proto je tak důležité, aby na celém území spolkové republiky byla obnovena především právní bezpečnost a kalkulační jistota. Ze slovenských úředních kruhů došli zprávy, že ze čtyřiceti podniků, které chtěly budovat na Slovensku nové továrny, odvolalo své žádosti 38 podniků a zbyly pouze nabídky firmy Baťa a firmy Popper. Podnikání vyžaduje iniciativu a nesnese omezení. Výsledek je pak stagnace a očekávání dalšího vývoje, čímž utíká nejen pracující lidem chléb, ale také státu peníze. Na podivném chování Anglie, která již váhá, zda nám má poskytnout kromě 10 milionů liber, jež byly již vyplaceny a představují pouhé půl druhé miliardy Kč, další půjčku, je vidět, jak je důležité, aby právní jistota na celém území státu byla zajištěna. Náš malý stát si nemůže dovolit rasové akce, jaké sneslo dobře Německo. Protože přede vším jiným exportem můžeme poměrně snadno rozšířit export jediné do britského imperia a do Spojených Států, kde jsou zejména v těchto věcech citliví, bylo by žádoucí, aby se toto vše uvážilo s velmi chladnou myslí.

Pokud jde o Slovensko samotné, třeba poznamenat, že zhruba přispívalo do státní pokladny asi 12 procenty všech státních příjmů a dostávalo z ní kolem 20 procent všech státních výdajů. Při 33 proc. obyvatelstva vynášela obrátová daň na Slovensku jen 10 proc., spotřební daně 15 proc., nízké daně pouhých 11 proc. a důchodové daně 14 proc. všech příjmů z bývalého státního území. Protože Slovensko dnes ztratilo ze zemědělského majetku (pšeničnou a jinou obilninu, půdu, dobytek a drůbež) mezi 35 proc. až 40 proc., bude také slovenská vláda nucena velmi opatrně rozpočet sestavovat, aby vyšla ze změněných poměrů bez těžkých kritických opatření. Také pro ni budou platit Remešova slova, že jsme se přestěhovali z pěkného domu do chalupy. *Cis.*

Mussoliniho svědectví o slibech Francie Česko-Slovensku

»Polední list« 15. t. m. seznámil naši veřejnost s doslovným textem »Dialogů na Temži«, satirické scény mezi bývalým habešským císařem Hailé Selasie, bývalým čs. prezidentem dr. Benešem a jejich vymyšleným hostitelem liberálním poslancem Sailorem v jeho weekendové vile na Temži. Autorem této scény je sám Mussolini. Byla otištěna v italských oficiálních listech a povinně předčítána ve fašistických organizacích, studentských spolcích a koležích v Itálii. Obě bývalé hlavy států si v ní naříkají, že byly opuštěny demokratickými mocnostmi, které jim slibovaly pomoc v jejich zápasu proti diktátorským státům.

Zajímavá pro nás je však zejména pasáž, kterou vkládá Mussolini do úst Benešovi. Zajímavá proto, že je tu z autoritativního místa potvrzeno, že Francie do posledního okamžiku slibovala Česko-Slovensku svou pomoc. Mussolini je tak informován, že musíme jeho výrokům věnovat pozornost. Tim spíše, že některý český tisk nyní tvrdí, že prý není pravda, že Francie

nám sľobovala pomoc, a že práj po dlhých mesiacoch mohol každý uhadnúť napred, že Francie nepůjde.

Mussolini dal bývalému habešskému panovníkovi do úst slova, jimiž si stěžuje na zradu, které se na něm dopustila Francie, Anglie a Společnost národů. Na tuto stížnost odpovídá dr. Beneš v Mussoliniově fantasii:

BENEŠ: Kdybych byl uposlechl svého instinktu, byl bych býval jednal s Henleinem a byl bych akceptoval známých 8 bodů karlovarských. Byl bych zachránil stát a já byl bych ještě v presidentském sídle na Hradčanech. Z Paříže mi bylo řečeno: »Kladte odpor!« Když věci se zkomplikovaly, bylo mi řečeno: »Mobilisujte!« Francie prohlašovala — obzvláště na každém banketu — že její podpis je posvátný, že půjde do boje, že spojenecká smlouva je skutečnou smlouvou a naprosto ne kusem hadru, že jakákoli koncese Hitlerovi by znamenala potvrzení triumfu diktatury, kdyby Francie nepřispěla na pomoc svému spojenci, ČSR, že by na sebe uvalila největší hanbu, ježto jde o stát, který pařížské vládnoucí kruhy nazývaly nejdemokratičtější z států, vzniklých ve Versailles. Že by Francie pozbyla všech svých posic v Podunají a že by tím resignovala na své velmocenské postavení. Kdo mohl pochybovat? Pravda je, že časem, uvažuje o posici ČSR a jiných států, jsem si kladl otázku, jak by tato pomoc mohla bývala přijít. Francouzi však naznačovali, že zakokrhá-li galský kohout, i britský lev natáhne pracku a svým řevem že probudí ruského medvěda, jehož náchylnost k letargii je přísloušná. Kdo by byl váhal při sľibech zakročiti se strany tak mocné demokratické zoologie? — Místo pomoci slavnostně přísľíbené byl však čs. stát hanebně ponechán svému osudu.

To, co vkládá Mussolini Benešovi do úst, lze označit jako korunní svědectví, i když Mussolini, bývalý žurnalista a autor divadelních her, asi nemohl odolát, aby si nedopřál potěšení sepsat je jen jako vtipnou hříčku. S hlediska politického je dobře, že tak učinil. Cis.

Anglo-německé nevlídnosti

Z nejvíce překvapujících skutečností po mnichovské konferenci je velmi zhoršený a nevlídný poměr mezi Anglií a Německem. Je to zvláštní. Normálně by se přece mělo předpokládat, že mezi těmito dvěma velmocemi zavládnou vztahy zvlášť důvěrné, když to byl právě Chamberlain, který se nejvíce přičinil o to, aby německé požadavky vůči Československu byly splněny. Místo toho však vidíme prudké tiskové kampaně a slyšíme nevlídné poznámky, létající sem a tam přes Severní moře.

Nejnovější událostí v tomto ovzduší nevlídnosti byla neúčast německého velvyslance a německých novinářů při řeči ministerského předsedy Chamberlaina na večeri spolku zahraničních novinářů. Z množství místa, jež tomu věnoval anglický tisk, je vidět, že to byla pro Londýn velká aféra. Anglické noviny také dobře dávaly pozor, kterým odstavec Chamberlainovy řeči bude společnost shromážděná na banketu (bylo to asi 500 osob) nejvíce tleskat. Listy se shodly, že to byly tyto tři zmínky: o anglo-americké obchodní smlouvě, o politování, které čtí ministerský předseda nad tím, že německý tisk tak nevlídně mluvil o Baldwinovi, a konečně o vztazích anglo-francouzských, které podle Chamberlainových slov svou srdečností přesahují rámec pouhých smluvních závazků. Naproti tomu při zmínce o dohodě mnichovské se nehnila ani ruka a vládlo mrtvé ticho. Jeden novinář se také díval, co při těchto projevech obecněstva dělali ostatní ministři, Halifax, Simon a Hore-Belisha. Shledal, že klopiли oči, zvláště práj Halifax.

Kdo by pátral po příčinách vši té nevlídnosti, našel by patrně hlavně dvě: anglické zbrojení a anglickou politiku hospodářskou. Angličané sice nezavedli obecnou brannou povinnost, ale jisto je, že vynakládají na loďstvo, letectvo a technickou výzbroj pozemní armády ohromné sumy. To jim Německo zazlívá, neboť hájí názor, že po mnichovském smíření není k ničemu takovému důvodu a že se tím ruší dosavadní poměr sil. Podobně je Německo nespokojeno s anglickým úmyslem poskytovat britskému vývoznímu průmyslu prémie, aby nebyl handicapován při soutěži s německým.

Německo je asi znepokojeno rychlým zbrojním tempem, jež nasadila Anglie (a vedle ní také Amerika a Francie). Německo si ve zbrojení získalo v posledních letech velký náskok, jehož politická cena se nejlépe ukázala při rozuzlení československé krise. Kdyby Německo mělo i dále

mit takové úspěchy jako dosud, musilo by si tento náskok udržet, to znamená, že by muselo svou výzbroj zlepšit a zvětšit relativně o tolik, o kolik ji zlepši Anglie a státy s ní spolupracující. Je otázka, zdali si Německo může takové zvýšení ještě hospodářsky dovolit, anebo přesněji: za jakou cenu si je může dovolit. Znalci soudí, že jen za cenu značného snížení životní míry svého obyvatelstva. Až dosud se totiž Německo mohlo znatelnějším snížením životní úrovně vyhnout, neboť zařadilo do zbrojního a investičního průmyslu většinou dřívější nezaměstnané obyvatelstvo, takže výroba v ostatních odvětvích, zvláště ve spotřebních, zůstala v celku neporušena. Protože zásobárna kdysi zahálejších pracovních sil je však už vyčerpána, nezbyvalo by nyní než odejmout spotřební výrobě množství sil ve prospěch průmyslu válečného. A to ovšem platí nejen o pracovních silách, nýbrž také a snad hlavně o kapitálu. Druhá palčivá otázka německého hospodářství je vývoz, a byla by ovšem tím palčivější, čím více by se zvyšovalo tempo závodů ve zbrojení. Německo nezbytně musí vyvážit do země s volnou devisou, aby mohlo na světovém trhu nakupovat suroviny. Kdyby začalo zbrojit ještě více než dosud, tato jeho potřeba by se jen zvyšovala. Najednou však se tu potkává s ostřejší anglickou konkurencí, která neváhá užívat v hospodářské politice těchto prostředků a téhož povzbuzování pro svůj průmysl jako Německo.

To všechno jsou tedy důvody, proč se nyní z členů mnichovské čtyřky proti sobě nejvíce tyčí jako soupeři Anglie a Německo. Podíváme-li se na to po stránce hospodářské, je to ostatně přirozené: Anglie je velmoc s největšími světovými zájmy a Německo zase mocnost s největšími nároky. Proto se někdy nutně musí křžít. Z. S.

»Ne quid detrimenti Slovenia capiat.«

O nic méně, spíše více než dosud, záleží dnes na tom, aby česká veřejnost byla o Slovensku informována důkladně. Česko-Slovensko není ještě v situaci tak výhodné, aby si mohlo dovolit jakékoliv rozladění mezi oběma hlavními národy republiky. Jen s tohoto hlediska jest nám zaznamenat několik událostí na Slovensku.

Citát, který uvádíme jako nadpis, pochází z článku »Národních Novin«, kde se objevil pod titulem: »Samostatný slovenský štát?« Jak známo, jsou »Národné Noviny« orgánem Rázusovy slovenské národní strany, jejíž činnost byla sice zastavena, ale noviny vycházejí stále. Právě proto, že se národná strana sloučila nyní s Hlinkovou stranou a její významný člen je dokonce ministrem spravedlnosti v slovenské vládě, má článek mimořádnou důležitost. Tím spíše, že se týká hesla, které vyvolalo všude neklid, jakmile se v Bratislavě ozvalo. Na volání slovenských akademiků, kteří profesora Tuku vítali hesly »Chceme samostatnú armádu, chceme samostatný štát«, odpovídá orgán člena slovenské vlády takto:

»Máme se zamyslet nad manifestací před Carltonem už i proto, že je to v historii slovenského národa po prvé, že se ozvaly veřejně skandované výkřiky, volající po samostatné armádě a samostatném slovenském státě. Musíme to udělat už i proto, že tyto výkřiky slyšela nejen Bratislava, ale i celé Slovensko, ba i mnozí lidé v republice a v zahraničí.«

Protí tomuto volání radikálních skupin »Národné Noviny« zdůrazňují, že Česko-Slovensko má nyní novou ústavu, zajišťující Slovensku nejen autonomii, ale mnohem víc, totiž federaci jako nejšířší možnou samosprávu. Co tedy znamená nové heslo? Podle »Národních Novin« vyjadřuje vlastně protest proti slovenské vládě a jejím zástupcům, kteří dohodu s Čechy podepsali. A ještě něco víc: za tímto protestem — prohlašuje list slovenského ministra spravedlnosti — skrývá se dobrovolná smrt Slováků pod jařmem odvěkého nepřitele.

To je patrně hlavní důvod, proč »Národné Noviny« považují nejen za své právo, ale i za povinnost, zvolati:

»Pro boha, lidé, zadržte! Vzpamatujte se a uvědomte si, co děláte! Vy starší, vzpomeňte si na minulost pod Maďary. Vy mladí, podívejte se do knih Škultétyho, Vajanského, Rázuse a Hlinky a přečtěte si, jakou Kalvárii prožil slovenský národ v posledním půlstoletí pod Maďary.«

Aby bylo jasno, komu toto heslo prospívá, a ovšem aby nebylo pochyb, že vedoucí slovenští političtí vůdci, podepi-

sujice dohodu s Čechy, nevěděli snad, co činí, zdůrazňují »Národně Noviny«:

»Vůdcům slovenského národa bylo při posledním vyjednávání s Čechy jasno, že Slovensko nemůže jako úplně samostatný stát existovat — aspoň prozatím ne a že nemůžeme mít proto ani samostatnou armádu, vždyť nemáme ani dost důstojníků. Jinak bychom se jako samostatní neudrželi ani týden. Roztrhali a rozkouskali by nás.«

To je zřejmá narážka na polsko-maďarské úsilí o společné hranice — a ovšem výstraha. Nikoli náhodně připomínají »Národně Noviny«, že se tyto věci nelíbí ani Němcům, uvádějíce dosud neznámý článek z »Völkischer Beobachter«, v němž se list zmínil o řeči dr. Tuky:

»Scházějící komentáře k polskému vpádu v uvedených obcích nahrazují se uveřejňováním padělaných statistik a úplně skreslených výroků, jež učinil vůdce slovenského lidu, Tuka, v děvinské otázce v Bratislavě.«

Tato řeč nevyvolala prý v Německu žádné nadšení, protože Němci vědí, co by následovalo, kdyby se Slováci domáhali samostatného slovenského státu. Proto také závěrečné upozornění »Národních Novin«: »Naše Slovensko, jak to prohlásili někteří naši slovenští ministři, udrží se jen v rámci federované Česko-slovenské republiky.«

Druhý komentář k vývoji na Slovensku obsahuje článek, který napsal Šaňo Mach, šéf slovenské propagandy. Týká se opět ultraradikální nálady a svévolejších skutků. Článek, jehož některé části platí dokonce i mimo Slovensko, uvádí velmi podrobně, že nepřítelem Slovenska jsou také lidé, kteří se odhodlali z nerozvážnosti nebo z nízkých pudů k činům, zanechávajícím po sobě ničivé stopy. Nepřítelem národa je každý, kdo vyhání kapitál ze Slovenska, kdo loupi a podpaluje: »Odkazujeme do Trnavy, kde včera podpálili synagogu a ničili židovské obchody, že se provinili proti zájmu slovenského národa« — praví Mach v úvodu článku »Slovák«. A odpovídaje na zprávu, že v Prešově chtěli tak zvaní radikálové strhnout Masarykův pomník, praví: »Dnes je snadné nadávat Masarykovi nebo Benešovi a rozbít jejich sochy. To není žádné hrdinství. Řekneme vám otevřeně, že je to nechtivost. Dělal-li to někteří Čechoslováci, kteří se Masarykovi a Benešovi klaněli, dokud ti vládli, máme o tom své mínění... Nebyli bychom pravými muži, kdybychom teď plivali na poražené nebo ničili jejich sochy.«

Český tisk, ku podivu, tento projev nezaznamenal. Části tohoto tisku nebyl patrně dosti vhod.

Velvyslanec Bullit oznamuje...

Na pravém křídle francouzského tisku a v poslaneckých lavicích na pravé straně pařížské sněmovny bojuje už několik měsíců bledý, hubený muž s očima fanatika proti zbabělosti a morální slabosti svého národa. Henry de Kerillis, nejdříve konzervativní novinář a zahraničně-politický reportér v různých koutech světa, pak úvodníkář a od posledních parlamentních voleb poslanec, vystupuje vedle Pertinaxe jako mluvčí francouzského generálního štábu. Býtí mluvčím generálního štábu neznamená jenom slávu a jistotu, že novinář hájí zájem a čest vlasti, nýbrž umožňuje také informace z tak zvaného druhého oddělení generálního štábu. Zdá se, že Henri de Kerillis tyto informace má. Ale nejenom to, má i dost odvahy informaci použít, odlišuje se tím výrazně od ostatních zástupců diplomatického a politického tisku. Jiní novináři si v posledních měsících odvykli uveřejňovat informace z francouzského pramene, leda že by šlo o zprávy přímo od pana Bonneta.

Minulý týden uveřejnil Henry de Kerillis ve svém listě »L'Époque« informace o novinářích. Nebyl by je otiskl, kdyby mu je generální štáb nebyl potvrdil. Informace praví, že americký velvyslanec v Paříži, Mr. Bullit, zaslal své vládě nedávno důvěrnou zprávu o nepochopitelném chování francouzské veřejnosti v měsíci září, v níž dokazoval, že toto chování připravoval francouzský tisk. Na základě vyslanecovy zprávy Kerillis tvrdí, že za tuto úspěšnou práci dostal francouzský tisk od května do listopadu dva miliony liber, tedy asi 360 milionů franků (přibližně 300 milionů Kč). Peníze dal zájemce, kterému velmi záleželo na chování francouzské veřejnosti. Obnos, který je i na francouzské poměry velmi značný, rozdělil jednotlivým listům hrabě de B., jenž je sám šéfredaktorem hospodářského a finančního deníku. Diskretní značka »hrabě de

B.« může se týkat jenom Fernanda de Brinon, který je předsedou jistého sbratřovacího výboru.

Osoba prostředkovatele je však vedlejší. Od té doby, kdy Clémenceau dal za světové války zastřelit vydavatele Bolo Pašu, protože přijímal od nepřítelů pravidelnou finanční podporu, zatím co někteří jiní vydavatelé unikli popravě jenom o vlas, nemůže už mít nikdo iluze o morální hodnotě velké části francouzského tisku. Překvapuje pouze, do jaké míry je francouzský tisk takové finanční pomoci přístupný. 360 milionů franků je přece obrovská částka. Přízní velkorysých propagandy musely se tedy těšit desítky jednotlivých novinářů a novin. Musí být tedy pravdivá i zpráva, o které si zahraniční dopisovatelé vyprávějí už v létě, když zaslechli, že jistá zahraniční moc zaplatila za článek v deníku nebo týdeníku 50.000 franků, odpovídali jejím aktuálním záměrům.

Nejpozoruhodnější však je, že odhalení poslance Kerillise vyzněla naprázdno. Neodpověděl mu nikdo: ani jeden novinář, ani jeden list a žádný z četných novinářských spolků. Kerillis se pokusil zajistit Bullitově zprávě širší publicitu, odvolává se chytře na svůj známý nacionalismus a vyzýváje známé pravicové politiky a vydavatele Louis Marina, Bailbyho (»Jour« a »Écho de Paris«) i plukovníka de la Rocque (»Le Petit Journal«), aby s ním utvořili společnou nacionální frontu. Ale, proboha, proč vyzval právě tyto muže, jejichž noviny se v posledních měsících technicky tak nápadně zdokonalily? Kerillis bude marně bojovat proti kapitulantské politice svých nacionálních přátel.

Není na světě jiná země, kde by taková obvinění, jaká přednesl poslanec de Kerillis, neměla za následek žaloby pro urážku na cti, parlamentní vyšetřování nebo aspoň tiskové opravy. Ale v Paříži neposlal opravu nikdo. Nám je to prostě nepochopitelné.

J. P.

»Venkov« o německém socialismu

V pražském »Venkovu« vyšel dne 15. t. m. článek, který má zásadní význam. Pod názvem »Konce šedé teorie se ostře kritizují »oportunní vlastenci«, kteří nyní chtějí všechny »zdánlivé reakční zjevy v Německu kopírovat«, ale jejich vlastní jádro uniká jejich povrchní pozornosti. Tito oportunní vlastenci prý si myslí, že německý národní socialismus je »pouhá maska socialismu«, a »Venkov« důrazně upozorňuje, že tomu tak není, že »německý národní socialismus je německá forma novodobého reálného socialismu«. Pak se tam dočítáme o zápasu marxismu proti kapitalismu, o rozkladu kapitalistického hospodářství, které však socialisté marxistického rážení prý nedovedli nahradit vhodnějším systémem, a »Venkov« neváhá říci, že je »nutno přiznat německému národnímu socialismu vedení v tomto směru. S pochvalou konstatuje, že německý národní socialismus založil svůj systém na zásadě, že hospodářství musí sloužit lidem a peníze práci, nikoliv naopak. Vytká, že se u nás laje na bývalou zahraniční politiku a zapomíná se, že hospodářsky jsme zapojeni na západ, namísto na střední Evropu. Ukazuje se na nutnost hospodářské přestavby, likvidace nezaměstnanosti a udržení hospodářské úrovně obyvatelstva, což podle »Venkova« je možné jen financováním investic veřejnými úvěry za kontroly cen a omezení nadvýdajů. »Kdo mluví proti deflaci, není inflationista; deflace je pozvolná likvidace hospodářství a všeho života; byla by dovršením toho, co z nás udělal Mnichov.« Zásady, za které se »Venkov« postavil a které si zaslouží bližšího rozboru, se blíží názorům, které v Anglii hájil Keynes a u nás Macek. Bude-li tuto novou hospodářskou politiku zastávat celá strana Národní jednoty, což nutno vyčkat vzhledem k jejímu velmi různorodému složení, pak v hospodářském programu se sejde s Národní stranou Práce. Zatím lze říci alespoň tolik, že agrární složka strany Národní jednoty by po stránce národohospodářských názorů měla bližší k opoziční straně Práce, než k ostatním složkám, s nimiž politicky vytvořila stranu Národní jednoty. C. S.

Nový režim v Národním divadle

Každý, kdo vývoji českého divadla pozorněji přiblížil, byl by považoval za křivdu, kdyby Jan Bor byl odešel z divadelního života, aniž by se mu dostalo možnosti umělecké spolupráce na Národním divadle. Toto nebezpečí bylo před třemi lety krajně naléhavé, mimo jiné také z důvodů, na nichž Jan Bor nebyl bez viny.

Přichází-li nyní, jak je už jisto, Bor na jeviště Národního divadla, lze při jeho umělecké minulosti nevěřit, že se tak děje z jiných, než uměleckých motivů. Jeho pozdní vstup do Národního divadla nesmí se nám jevit jako dílo změněného politického režimu (ač je ovšem pravda, že se změnil), nýbrž jako spravedlivé hodnocení umělecké práce, uznané také dvoji státní cenou za režii. Jan Bor byl i těmi kritiky, které nelze podezřívát ze sympatií k jeho osobě, označován vždy vedle Hilara a Dostála za vůdčí režisérskou osobnost našeho divadla. Bylo by tedy chybou divat se na tuto událost především jako na politickou: bylo by to nespravedlivé k Borovi.

Bor nevstoupil do divadelní práce shodou náhodných okolností. Byl k ní předurčen všemi svými vlohami, které slučovaly zájem a smysl o slovesné umění s citěním výtvarným i divadelním. Od studentských dob zaměřil přímou cestou k divadlu. Jako abiturient píše knihu o Vojanovi, studuje v Berlíně a v Mnichově na universitě i v divadle, zejména u zemřelého režiséra Frant. Zavřela. Teprve po dlouhé teoretické průpravě, do níž nutno započítati i jeho divadelní referentství a odbornou literární činnost (disertuje prací o počátcích českého dramatu), zahajuje svoji divadelní praxi v malém předměstském divadle na Smíchově, jež úrovní repertoaru a výkonů za jeho vedení rázem se přičleňuje do první řady českých divadel.

Borova práce režijní jeví se nám dnes jako jednotný projev: přes všechny výkyvy, všechn zmatek divadelních výbojů v době poválečné a přes nebezpečí módní infekce ze zahraničí, nedbaje výtek i výhod tak zvaného výbojnictví, uchoval si Bor po celou dobu svého vinohradského působení slohovou ryznost svého očistěného a z dnešní doby nově vyjadřovaného realismu. Vedle Dostála takřka on jediný dovedl organicky navázat naše soudobé umění činoherní na tradici předchozích údobí a zabezpečiti vývoj naší divadelní kultury souvislostí včerejška a dneška.

Ze všech našich režisérů má Bor nejvíce herecké krve, a proto není náhodou, že všechna jeho představení vyznačují se dostatečným osvětlením herců. Nikdy nemaskuje svou práci přílišným zdůrazňováním scénického výtvarnictví, nýbrž soustřeďuje se na tak zvanou hereckou režii. Herec je mu vždy ústředním nositelem úrovně každého představení, nejmočnějším tlumočnickem vnitřní i technické dramatické dynamiky, nositelem scénického účinku, představitel citů a vášní. V době přebujelého režisérismu Bor jediný dovedl si ukládati střídmost a kázeň a neuplatňoval sám sebe na úkor herce a dramatika. Jasně o tom píše ve své knize »Cestou k jevišti«: »I Tajrov nařizuje: »Režisére, buď přítomen v pláští neviditelnosti.« Jest největším úspěchem režie — působí-li scenace jako samozřejmost — sama ze sebe vyrostlá, sama v sobě nutná, se sebe pochopitelná.«

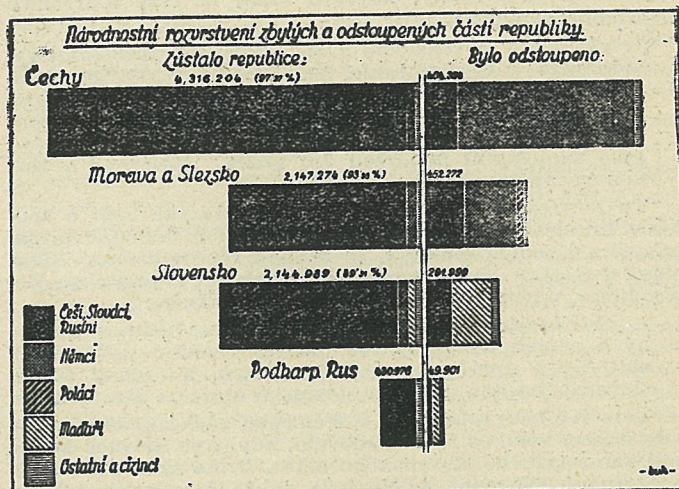
Příchod Borův do Národního divadla nutno označiti jako kladný přínos tím spíše, když bylo v tradici tohoto divadla, že vůdcem činohry bývala vždy kvalifikovaná osobnost režisérská. Úroveň a duch každého divadla jeví se nejbezpečněji a nejtvrději v umělecké práci na jevišti, ne v administrativě. Po osobnostech administrativních přichází tedy zase osobnost umělecky tvůrčí.

Sebeurčení v diagramu

Jako příspěvek k všednímu znázornění nevšedních historických událostí jeví se tento diagram jako jedinečný dokument. Pouhá čísla mohou snad časem zapadnout, ale černé skvrny v okupovaných krajích zůstanou trvalým dokladem, jak se zásada sebeurčení osvědčila, když jí velmocí po r. 1918 ve střední Evropě po prvé použily. Jakmile velmocí tuto zásadu, o které jsme tolik slyšeli, uplatnily, ztratila celou svou vznešenost.

Ať se na diagram díváme jakkoli, černé skvrny bolí do očí. K německé říši byly podle zásady sebeurčení připojeny přibližně 3 miliony Němců, ale také přes 800.000 Čechů, kteří si takového sebeurčení jistě nepřáli. Právě proto, že jest nám uvažovati o zásadě tak veliké a vznešené, nemůže být číselný poměr rozhodující. Co je početní mechanika ve srovnání se životním dynamismem? Není snad 800.000 Čechů také součástí národa, který má na slunci stejné právo na život jako všichni ostatní? Nebo platí právo na život jenom pro národy početně silné? Velké události posledních dvou měsíců přitakávají zdánlivě tomuto pojetí, ale nač je třeba potom mluvit o zásadě sebeurčení?

Ještě výmluvnější je černá skvrna v poměru k Polsku. V okupovaných krajích získalo Polsko 76.000 Poláků, ale

zato ztratilo vlast 132.000 Čechů a Slováků. Slyšíme-li, že tyto Poláci byli vlastně osvobozeni, tážeme se: byl osvobozen také dvojnásobný počet Čechů a Slováků, kteří se octli v polském záboru? V tomto případě se už zásada sebeurčení mění v pravý opak. Zbývá z ní jenom holá kostra materiálních mocenských zájmů.

Podobný je i poměr k Maďarsku, které prý osvobodilo 587.000 Maďarů, ale přisvojilo si zato současně 288.000 Slováků a 35.000 Podkarpatorusů. Mohli se snad tyto Slováci a Podkarpatorusové rozhodnout podle zásady sebeurčení? Nebo najednou pro ně neplatila?

Pod vznešenými hesly událo se již na světě mnoho zlých věcí a Evropa se o tom v otázce sebeurčení patrně ještě přesvědčí. Hledáme-li v našem případě vedle černých skvrn i světlé plochy, můžeme říci: o Česko-Slovensku nebude již moci nikdo tvrdit, že je »uměle udržovaným státem národnostním«. Víme-li, jak dalekosáhlé bývají následky velkých historických událostí, pochopíme, kolik kladů skrývá pro další vývoj Česko-Slovenska skutečnost, že se hospodářská a sociální skladba tohoto státu ani teď podstatně nezměnila. Ve chvílích hlubokých národních a politických otřesů má udržení dřívější rovnováhy často rozhodující význam.

Literatura a umění

Gustav Winter (Paříž):

Francouzští spisovatelé a nynější krise

Začneme citátem z Palackého — nevěřili byste, jak je dnes Palacký časový: »Literatura každého věku a národu je věrným zrcadlem duševní jeho činnosti.« Mnozí z těch, kdo přemýšlejí o příčinách zhroucení v září, říkají si: »Francie byla slába, neschopna jednat, a my jsme byli vinni, že jsme si dost pozorně nevšímalí neklamných příznaků toho úpadku.« Jako jeden z příznaků uvádějí také literaturu, její ochablost uměleckou a morální, její tendenci, z níž vanula přímo hrůza z války.

Jsem přesvědčen, že tragika onoho zhroucení není v tom, že Francie nemohla jednat a že my jsme v nějaké zaslepenosti neviděli, jak to nakonec bude musit dopadnout. Tragika — mnohem horší a bolestnější — je naopak v tom, že Francie mohla jednat a že do předposledního okamžiku naprosto nebylo jisto, jak se nakonec rozhodne — dva dny před Mnichovem bylo obecně přesvědčení ve Francii, že konečné rozhodnutí bude zcela jiné. Ani vojenské, ani hospodářské, ani politické důvody nenutily Francii ke kapitulaci. Proč potom přišel Mnichov, to je otázka, jež nepatří do této stati. A tak ani ve francouzské literatuře nepozorujeme nějakých

osudných příznaků úpadku a slabosti. Není snad v nynější generaci žádný genius kyklopské velikosti, ale průměrná úroveň francouzské literatury posledních let byla stále slušná.

Hrůza z války v literatuře

Jest tu ovšem ona ostře protivojenská, či lépe protiválečná tendence. Je snad ve francouzské literatuře příznakem dneška? Nejdeme-li ani do předválečné minulosti, stačí si vzpomenout, jak a kdy reagovala francouzská literatura na fakt války předešlé. »Oheň« Barbussův vychází ještě uprostřed vřavy, Romain Rolland vysílá svá zápalná pacifistická hesla v době, kdy je soudy kvalifikují jako velezrádná, a celá generace spisovatelů, kteří prožili válku, spěchá hned po demobilisaci vypovědět své zkušenosti, vykřiknout prózou nebo veršem svou hrůzu z nich. Žádná jiná literatura nemá nic, co by se tomu časovostí a uměleckou úrovní mohlo postavit po bok — a při tom nikdo snad nepopře, že Francie podala v poslední válce obraz zcela mimořádné síly a odolnosti. Ta hrůza je projev zjitřeného svědomí, nikoli zbabělosti. A snad má také jistou podvědomou příčinu biologickou, jakož si leccos z francouzských věcí ne zrovna dnešních, ale současných v širším pojetí vykládám jako podvědomý odpor proti ničení lidských životů národa, jenž tak málo nových životů přivádí na svět. Po jedné velké bitvě prohlásil Napoleon, dívaje se na bojiště pokryté mrtvolami: »Jedna pařížská noc to vynahradí.« Ale pařížské a vůbec francouzské noci jsou dnes neplodné — populační úbytek Francie za první půl roku činil letos přes 43.000 osob, to jest Francie ztratila za těch šest měsíců jednu krvavou bitvu i bez války.

Byla tedy v literatuře hrůza z války. Mnozí u nás berou jako vážného svědka Joby Céline a dodatečně hledají v jeho »obrácení« doklad obratu v náladě a situaci ve Francii. Proč jsme jen věřili slovům ministerských předsedů a vyslanců a nepovažovali za povolání hlas Francie Célinovy »Bagatelles pour le massacre«, po nichž teď v posledních nedělích přišla ještě kořenější »Ecole des cadavres«. Ale Céline je za vážného spisovatele považován snad v Praze, tady ne. Mohl-li někdo o tom pochlubit, jeho poslední kniha je naprosto přesvědčivým důkazem. Ne, Céline rasista a nevím jaký pravý -ista je stejně málo mluvčím své doby a svého národa jako někdejší Céline komunist a nevím jaký levý -ista. V lékařském slovníku, nikoli v politické nebo literární terminologii je třeba hledat definici a výklad jeho »případu«.

Byl ovšem pacifismus neskonale vyššího typu — u Giona vyplýval z jakési mystické lásky k přírodě a k životu — mějme na mysli titul, jenž je celým programem: »ať má radost setrvává« — u Giraudoux dovedl jít až do jakéhosi sebebičování — viz scénu mezi Odysseem a Hektorem v dramatu »Trojské války nebude«. Ale nebyla méně protiválečná francouzská literatura předválečná? Literatura vášnivě a upřímně pacifistická neoslabovala nijak Francii před válkou a nebyla by jí oslabila ani v této poslední krizi. Když krize přišla, reagovala na ni francouzská literatura naopak ve svém průměru silněji a důstojněji než Francie ostatní.

Dvojí podpisy

Datujme krizi od poloviny března, od té chvíle, kdy anšlus Rakouska přesvědčil Francouze, že se něco děje ve střední Evropě a že běží o francouzské zájmy. Shodou okolností se stal právě večer československé literatury a hudby, který pořádal v těch dnech francouzský PEN-klub, první příležitostí, kdy se mohl francouzský literární svět ozvat, a ozval se velmi rozhodně. A to v době, kdy si nejeden politický přítel už od nás odsedal. Pak bylo několik neděl zmatku až do konce května, kdy se zdálo, že rázné zakročení Francie a Anglie

a československá mobilisace zjednaly klid na delší dobu. V celé Francii to bylo údobí třídění duchů, v literatuře také. Na jedné straně se shluklo vše, co si uvědomuje povinnost Francie k sobě samé i k ostatnímu světu, na druhou všechno to, co je pro mír »za každou cenu«. Ty dva tábory vydávají svá provolání k veřejnosti. »Před nebezpečím, jež hrozí naší zemi a budoucnosti francouzské kultury, podepsaní spisovatelé se usnášejí, že odloží stranou všechny sváry a podají národu příklad svého bratrství.« A pod touto výzvou jsou podepsáni Aragon, Bernanos, Chamson, Lucien Descaves, L. Gillet, Guéhenno, Malraux, J. Maritain, Mauriac, Montherlant, Jules Romains, Schlumberger. Tedy fronta velmi široká, jež šla od spisovatelů komunistických k spisovatelům vášnivě katolickým, zahrnujíc uprostřed politické liberály, konservativce i lhotejné. Na poli literárním se zkrátka podařilo sjednocení lépe než v politice.

Arci to nebylo sjednocení úplné. Jen toto prohlášení vyšlo, ozvalo se proti němu jiné: »Poněvadž byl učiněn pokus o jakousi předběžnou rekrutýrku, soudí podepsaní spisovatelé, že jejich nynější povinností ke kultuře jest, aby zachovali věrnost sobě samým a nešířili lehkomyslně pověst o bezprostředním zahraničním nebezpečí, které je za nynějšího stavu Evropy atentátem na zdravý rozum, důstojnost a nejvlastnější prospěch země... Podepsaní odmítají následovat příkladu bratrství v pasivní poslušnosti... Vzpomínky na rok 1914 a zkušenosti z totalitních států ukazují, co lze očekávat od mechanického postupu takové resignace.« A opět jisté množství podpisů, mezi nimiž však jen Alain, Giono, Hamp, V. Marguerite, L. Werth něco literárně znamenají. Z tohoto textu je dobře vidět, čeho se jeho autoři bojí nejvíce — zkasárnění literatury a zneužívání národní jednoty v literatuře. Bylo by bývalo divné, aby se nebyla ozvala anarchistická struna, jež v žádném francouzském spisovateli není docela uspaná. Ale přidáme-li autory, kteří se k prvnímu prohlášení připojili pak přímo nebo nepřímou — Jean Richard Bloch, Durtain, Vildrace, Duhamel atd. — vidíme, jaké stanovisko zaujímal skutečná literární elita francouzská na jaře. Stranou zůstávalo několik izolovaných, Giraudoux, jenž se nedá získat k žádnému hromadnému postupu, Gide, jehož výlet do Ruska vyléčil z výletů do politiky, atd.

Sjezd PEN-klubů

Pak přišel mezinárodní sjezd PEN-klubů v Praze v červnu. Ale mluvíme-li o této organizaci, vraťme se k sjezdu předešlému, který se konal v Paříži 1937. Už tehdy byl předsedou Jules Romains. Pronesl za té příležitosti uvítací řeč, jež byla jednak hymnou na mír, jednak výzvou k obraně duchovních statků, utlačovaných válkou, ale také — a ještě více — jinými způsoby.

»Galsworthy mi řekl jednou,« pravil Romains, »že nejsme spolkem pacifistickým. Nedejme se mýlit slovem. Nikdo nebyl větším přítelem míru než Galsworthy. Ale jeho myšlenka byla hluboká... Členové PEN-klubů nejsou spisovatelé, kteří se sdružili, protože jsou pacifisté. Jsou to spisovatelé, kteří si prostě společně všimli se všemi důsledky, které z toho v praxi plynou pro jejich chování korporativní neb osobní, že existence literatury ve světě vyžaduje nutně bdělé obrany míru a vlídného poměru mezi národy.«

Bdělé obrany, ne pasivního přijímání hotových fakt. Pařížský sjezd byl naopak bojovný — kdybych citoval některé jeho resoluce, sotva by obstály před nynější tiskovou praxí u nás. Na pražském sjezdu také nadřadila francouzská delegace Československu k pasivitě. Romainsova zahajovací řeč letošní byla ráznější než loňská:

»Divil jsem se, jak mohou mít intelektuálové, spisovatelé radost z toho, čemu se říká bankrot Společnosti národů. Což nechápu ti nešťastníci, že sice

mají právo přát si Společnosti dokonalejší, ale že tleskají-li k rozbití té, jaká jest, projevují radost divochů, tančících na zbořeníšti města?»

A mluvě o nebezpečné situaci Československa, pravil Romaines:

»My nebudeme radit svým českým přátelům, ani aby byli nesmiřitelní, ani aby byli zbabělí. Nýbrž: buďte rozumní, umírnění. Varujte se ovšem neobratnosti, ale aspoň stejně přílišné obratnosti. Tato přílišná obratnost napáchala v posledních letech tolik zla a dorazila to, co ještě zbývalo z mezinárodní mravnosti a ze vzájemné důvěry mezi národy. Je-li někdo rozumný, pevný a loyální zároveň, dosáhne respektu svého odpůrce a souhlasu širého světa, který stále ještě něco znamená.«

Po celou dobu pražského sjezdu stáli pak Francouzi — Aveline, Durtain, Crémieux, Romaines sám atd. — v první řadě těch, kteří doporučovali sjezdu pevnost v zásadních věcech. Polemika mezi Romainsem a Wellsem o antisemitismu, mezi Romainsem a paní Nalkowskou o poměru PEN-klubů k politice, řeč Crémieuxova ve vojenském táboře, kam část delegátů podnikla vyjížďku, to vše nás nenechávalo na pochybách o skutečném jejich smýšlení.

Zklamali spisovatelé jako politikové?

V těžké době ovšem nás ještě oficiální Francie ujišťovala spojeneckou věrností. Když přišlo veliké zklamání, zklamala nás literatura tak jako to vše ostatní? Rekneme přesněji — zklamali nás spisovatelé tak jako politikové? Odpovídám, že nikoli. Jsme příliš málo vzdáleni od oněch osudných dní, abychom mohli už zaznamenat nějaké literární dílo, které by bylo vyrostlo z mnichovské krise — až ovšem, aspoň částečně, poslední kniha Célinova, ale to je, jak už řečeno, pathologie a ne literatura. Na umělecké zhodnocení té atmosféry musíme teprve čekat. Ale vášnivě polemiky a invectivy, které napsali v těch dnech a po nich spisovatelé, zatím co politikové mlčeli a prodejní tisk vytruboval veliké vítězství, budou jistě zařazené k nejlepšímu produktu toho druhu, co jich francouzská literatura zná, hned vedle slavných polemik a filipik Paula Louise Couriera, vzniklých v době podobně neslavné jako naše, a hned vedle Zolova neméně slavného »J'accuse« uprostřed dreyfusády.

Nemůžeme ani zdaleka reprodukovat všechno, co bylo v těch dnech napsáno — článek by na to nestačil a cenzura by to nepropustila. Ze spisovatelů výše jmenovaných selhal jeden, arci nikoli nejmenší — Jules Romaines. Propůjčil sice svůj věhlas k akci pro udělení Nobelovy ceny Karlu Capkovi a dal jí také k dispozici svůj vliv jako předseda mezinárodní federace PEN-klubů, takže není jistě jeho vinou, že se tato akce nekončila s úspěchem — bylo patrné již pozdě. Ale hned potom si pospíšil účastnit se oficiální slavnosti, na které blahopřál autorům mnichovského ujednání. V Praze nás varoval před přílišnou opatrností — sám se prohřešil opatrností ještě přílišnější. Ale Romaines je diplomat aspoň stejně jako spisovatel, vyrůstá na jakousi oficiální osobnost třetí republiky a nechce si pokazit poslední stupínky své kariéry. Nepochybujeme, že nakonec pozná k vlastní škodě, jak měl pravdu v Praze, když upozorňoval na nebezpečí přílišné opatrnosti. Moci sedět za jedním stolem s ministry může být ctizádostí stejně ušlechtilou jako každá jiná. Ale za jistých okolností jest člověku volit, chce-li jít za touto ctizádostí, či chce-li jednat tak, aby mohl pohlédnout svým přátelům do očí a nezardít se.

Ale žádný z ostatních nedával nijak pozor, nekazí-li si kariéru a neohrožuje-li své jmenování v řádu čestné legie, a řekli pravdu, řekli jí namnoze s drásavou krutostí. To číslo »Nouvelle Revue Française« z 1. listopadu zůstane dějinným dokumentem. Divím se, že se o něm ví tak málo u nás. Julien Benda tu odhaluje jeden

z hlavních důvodů mnichovské kapitulace: anglická a francouzská buržoazie se lekly možnosti vítězství v eventuální válce s Německem, poněvadž se bály sociálních důsledků, jež by takové vítězství mohlo přinést. Je a n Schlumberger tu vydal svou filipiku »Proti pokoření« — neboť chápe, že bylo pokoření, i když ho politické ujišťují, že byl slavně zachráněn mír: »Francouzské pokoření je ještě zcela čerstvé. Nejde o to rozptylovat je sofistaty, jež by popírala jeho oprávněnost, naopak precisovat je, vymezit jeho hranice, aby jich nepřesáhlo a nestalo se trvalým.« A tento úkol plní s nemilosrdností chirurga, vyvraceje jedno za druhým sofistata politických partyků a dokazuje, kam povede to, co lid instinktivně pochopil po Mnichově: »Tak teď už nebudeme moci nikdy mít spojence. Už nebude nikdo věřit našemu slovu.« A jak jsme sami řekli na počátku, Schlumberger je také přesvědčen, že to nebylo pokoření nutně, že národ nepropadal malomyslnosti, naopak »Francie v hlubokých vrstvách svého lidu stála na úrovni, kterou mohli očekávat od ní pozorovatelé nejnáročnější. Pro podívanou, kterou podávala, když přišlo uvolnění, nesmíme zapomínat na to, jak vypadala po několik dní napětí. Věděli jsme, že ona Francie, kterou jsme milovali a ctíli, nepropadla stanobě, lhohostejnosti, vnitřnímu vyčerpání, že nebyla zničena, nýbrž jen zastřena. A tu se ona náhle opět ukazovala, mlčící a jednomyslná.« Ano, tak tomu opravdu bylo. A Mnichov byl útokem nejen na nás, ale také na tuto druhou, méně viditelnou a slyšitelnou, ale skutečnou Francii. Té byla zasazena rána těžší než nám samým.

Biftek na stole...

Cizinec nemá ani volnost, ani chuť popsat, co v těch několika prvních dnech po Mnichově v Paříži mohl pozorovat a zaslechnout. Snad později... Ale nikdo už nevystihne tu náladu pařížské ulice a společnosti — slovo »ulice« a »společnosti« tu užívám ve vyhraněném pejorativním smyslu — tak britce a mstivě jako Montherlant nebo D. de Rougemont. »Vybíjejte po libosti své delirium, ubozí heloti, oběti podvodných manévřů«, končí Montherlant, »oslabení, zpochybňování, kteří přijímáte svou porážku a své ponížení s radostí otroka. Rozdupejte své protiplynové masky, vrtáci, neboť je pravda, že dnes večer jako včera večer bude biftek na stole a potom pojed' hajínkat, miláčku. Ale zítra mi povíte, kam vás to zavede, ať chcete či nechcete, zbabělí hlupáci...«

Jean Richard Bloch v »Commune« podniká rovněž úkol, který by měl dělat politik, ne romanopisec. Vyvrací pohodlné stanovisko těch, kteří se utekli k starým výtkám proti versailleskému míru, aby odůvodnili své mlčení před Mnichovem a po něm. Proč sestupovat jen k versailleskému míru, hledá-li se výmluva? Stejně vinen je »vídeňský kongres nebo prvotní hřích«. Lid chápe, co se stalo, i když mu to lísk a politikové zamlévají. Sedláci ze střední Francie, s nimiž se J. R. Bloch sešel na Dušíčky, si vypravují: »V Mnichově jsme byli zrazeni a za šest měsíců bude Francie zase před válkou, jenže za mnohem horších podmínek.«

V novém měsíčníku »Les Volontaires« definuje Philipe Lacombe situaci takto: »Ne, to není kapitulace. To je něco horšího. To je porážka bez zápasu, kde jsme nic nezachránili, ani čest.« Porážka politická, ideologická i mravní. »Ztrácíme staletí cti. Po prvé Francie zapřela svůj podpis za neodpustitelných podmínek. Neboť nechtěla-li stát v slově, nemusila své slovo opakovat a přivádět tak svého nešťastného spojence na pokraj záhuby...« K těmto koncům zavleklo francouzský národ systematické »ohlupování veřejnosti, které pečlivě pěstuje tak zvaný informační tisk a rozhlas... Obrázky, rozslapáváním drobných příhod, soutěžemi krásy, dojemným idiotstvím, využíváním skandálů, lacinou pitoreskností, sentimentálními písničkami, jež servíruje roz-

hlas, jak je den dlouhý, bařtipánskou rozšafností. . . se připravuje půda.« Výsledkem je panický strach z války. »My nic od nikoho nechceme. Ať nám dají druhý pokoj v našem koutku. My chceme pohodlně pít a milovat.« Tí nešťastníci zapomínají, že »první povinností šťastného člověka je bránit své štěstí. Chcete zlepšit své existenční podmínky? Braňte nejdřív svou holou existenci.« Mnichov způsobil, že »na dlouhá léta nebude teď pro Francii problému jiného než obrany vlastní existence.« A mohli bychom citovat Aragona, Nizana a za citování zvlášť by stál ušlechtilý hlas Duhamelův. Duhamel se už dávno odcizil svému výbojnému mládí, ale osud francouzské kultury mu není stále ještě lhostejný. Dívaje se na postavení Francie po Mnichově, soudí, že duchovní záření Francie, jež bylo jejím velikým trumfem v soutěži národů, utrpělo Mnichovem nenahraditelnou ztrátu a Mnichov že je pro francouzský kulturní vliv ve světě skutečný a doslovný Sedan. Ale nemáme dost místa na všechny citáty, chceme-li si ještě trochu všimnout akce pro Nobelovu cenu pro Karla Čapka.

Nobelova cena pro Karla Čapka

Akci zahájil Aragon prostřed října, když se českoslovenští spisovatelé obrátili k mezinárodní veřejnosti protestem proti mnichovskému diktátu. Aragon navrhl, aby francouzští spisovatelé podepřeli ten protest organizovaným úsilím o udělení ceny Čapkovi. Několik spisovatelů vydalo pak apel, v němž »ve jménu svobody ducha, dvojnásob ohrožené v této chvíli, zapřisahají francouzské spisovatele, aby společně s nimi žádali udělení Nobelovy ceny velikému českému spisovateli Karlu Čapkovi.« K této akci se připojil Romains jménem mezinárodní federace PEN-klubů a brzy začaly přset podpisy. Nemůžeme je uvést všechny — chybí však mezi nimi jen málo jmen opravdu hodnotných. Někteří chtěli připojit více než pouhý podpis. Tak Duhamel píše: »Zpravidla odmítám svůj podpis na všech kolektivních projevech, podpisuji jen to, co sám napíši. Ale co se týče Karla Čapka, měním své rozhodnutí. Podpisuji z celého srdce, aby Nobelova cena odměnila, když už ne potěšila, mého přítele Karla Čapka, jehož vlast se právě stala obětí velikého bezpráví.« Někteří odmítli podepsat jen proto, že se jim tato akce zdála příliš málo proti tomu, co by Francie měla pro Československo udělat. Celkem pak se z toho stalo hotové sčítání sympatií pro nás v kulturní Francii, a poněvadž tyto podpisy nemohly nikomu nic vynést ani u nás, ani ve Francii — leda nepřijemnosti, neboť oficiální kruhy se na tuto kampaň dívaly jako na protest proti Mnichovu a měly pravdu — šlo zajisté jen o sympatie upřímné. S tím sčítáním můžeme být spokojeni. Můžeme na západě mnoho získat mravně i materiálně, právě tak jako můžeme ještě mnoho ztratit. Ti, kteří nám líčí situaci tak, jako by nás byla opustila Francie celá, nelíčí věci správně. Záleží na nás, budeme-li se na morální hodnoty, jež nám tyto sympatie přinášejí a jež se mohou také vtělit v hodnoty hmotné, dívat přes rameno či budeme-li je chtít držet a rozmnožovat jako cenný kapitál.

To se týče nás. Pokud pak jde o Francii, J. Decour nepřehání, tvrdí-li, že aspoň spisovatelé zachránili čest, když ostatní zapomněli na tento statek. Zajisté ne všichni, někteří zůstali u teplého krbu svých velikých nákladů, aby si nic nepokazili, někteří, ale málo četní a skoro vesměs antikvární, vyli s vlky, někteří odmítli postavit se za nás z justamentu, aby nemohli být podezříváni, že porušili svou veleváženou individualitu, jiní jsou poctivými »odmítači zbraní ve jménu svědomí.« Ale je fakt, že kdyby byla Francie politická jednala tak a smýšlela tak jako Francie literární, bylo by všecko dopadlo jinak.

Život a instituce

Pavel Hofman:

Tisíc let české zahraniční politiky

II.

Trojítendence

Že oni jsou koruna česká, prohlašovali čeští a moravští páni v Zikmundově ležení na Špitálském poli, kam s ním přitáhli dobývat Prahu. Stáli na principu legitimacy, byli by mohli říci s pozdějším německým feudálem: »My umíráme nebo se uzdravujeme při Milosti Císařově a v jeho blahu opatrujeme blaho své vlastní.« Přáli si ovšem, aby se na tom nic neměnilo, i když »sedlákům« napadlo, že tento systém neodpovídá některým biblickým představám. A pokud jde o zahraničněpolitickou orientaci, mělo podle jejich přání též zůstat při starých tradicích lucemburské dynastie z jejich nejšťastnějších dnů.

Jenže husitská revoluce udělala škrť přes takovou koncepci státu, napříště měla být korunou českou i města a nižší šlechta. Jeden z nepřátel revoluce nazval jejich alianci »nestvůrnou moderní ligou« a »spojením bláta a železa«; pokud tím chtěl zdůraznit rozdílnost zájmů obou jejich složek, městské a rytířské, měl víc pravdy, než mohlo být revoluci zdrávo. A tato zajmavá různorodost se musela projevit i v různé zahraničněpolitické orientaci.

Kterýsi rytíř si stěžoval už v roce 1421 na politiky, kteří pracovali k tomu, »aby krále nebylo«. Tato husitská levice by si byla přála mít v Čechách svaz »obodných měst republikánského typu, což ovšem rytířstvo nemínilo přijmout: postavilo tedy polskou kandidaturu na český trůn.

Polsko tehdy prolomovalo blokádu Čech, bylo jejich jediným sousedem, jenž nestál v protihusitské frontě. Řím se namáhal, aby vysvětlil polskému králi, že česká revoluce neohrožuje jen autoritu papežskou, nýbrž i autoritu všech světských suverénů a vůbec »občanskou kulturu«. Husitská zahraniční politika se pokusila podkopat papežskou akci v Polsku nabídkou českého trůnu polskému králi; mohlo se tehdy zdát, že to je nejlepší cesta z izolace. Proto také Žižka přivěsil pečet Tábora na adresu Vladislavovi II. i proti vůli táboraké většiny. Bylo zahájeno vyjednávání, polský dvůr si však nakonec rozmyslel zaplést se přímo do obtížných českých záležitostí. Když se pak objevila kompromisní kandidatura litevského prince, bylo všem jasno, že ji lze prosadit jen přes hlavu vůdce pražské demokracie Jana Želivského — ta hlava tedy padla na jaře 1422 a Zikmund Korybutovič, »požádaný král český«, přišel do Prahy.

Polskolitevská orientace husitských Čech zůstala však jen episodou. Jakmile se ukázalo, že nemůže položit základ ke smíření s Evropou, kde papež a císař nemínili upustiti od svého protičeského spojení, zhroutil se v Čechách všechny předpoklady pravicové linie zahraniční politiky, neoblíbený Korybut musel ze země, jež nucena pokračovat v boji zahájila ve své zahraniční politice radikálnější kurs.

Revoluce v něm našla svoji formu v manifestech, jimiž se obracela na celou Evropu, především však na říšská knížata a města. Orientovala se tedy k získání spojení ne už jen v Polsku, nýbrž přímo v centru evropské politiky. Její propaganda se snažila podchytit odp.

světských stavů proti hierarchii a posílit jejich apetit na církevní majetek.

»Věc vůbec zavržená — psalo se v tábořském manifestu z r. 1431 — jest jmění církevní, darované od předků nynějších knížat, pánů a měšťanů v tak hojně míře, že kněží vůbec tím zbohatli a že zejména kláštery, kapituly a biskupové nabyli takové moci, že vedou války s říšskými městy a knížaty i pány. Jména své neprávem drží a jsou povinni je vrátit. Budou-li jim statky odňaty, tedy přestanou válčiti s městy a pány a spíše se dají na pravou cestu; pročez by králové a knížata prokázali jim veliký skutek mí losrdenství, kdyby jim statky odňali. Pročez milí páni, králové i knížata i měšťané, všichni chudí i bohatí, byli jste pohříženi ve spánek: probuďte se tedy a vezměte si zase, což je Vaše a nikoliv jejich.«

Passivní sympatie, jichž v říši i jinde v Evropě nechybělo, se však nepodařilo ve větším měřítku aktivisovat. Městská demokracie byla v západní Evropě v té době na ústupu po krvavých pcrázkách svých revolučních akcí během 14. století, kdežto druhý možný spojenec, šelské vrstvy se v rozhodujícím německém sousedství dostaly do pohybu teprve o sto let později. A tak přispěly husitské manifesty, doprovázející husitská vítězství, vlastně jen k tomu, že papež a císař změnili taktiku: projevíli ochotu ke smíru. V Čechách jim umírnění rádi podali k němu ruku; chápali, že v atmosféře vyhlídek na smír se jim nejlépe podaří rozšířit v umdlené zemi náladu proti nekompromisním žvlům.

Tato basilejská orientace husitské zahraniční politiky předvídá už Lipany. Na jejím konci mělo pak dojít k slavnostnímu uvítání císaře Zikmunda v Praze, jenž předtím se souhlasem Říma přísahal na kompakátata — legitimistická tendence nakonec zvítězila. Ale ani pak už nikdy nemohli představitelé vysoké šlechty tvrdit o sobě, že oni, jen oni sami jsou koruna česká.

Dva plány

Je jisto, že stavovští sněmovníci na Staroměstské radnici, kteří se koncem února 1458 sešli k volbě nového krále, přivětivě vyslechli posly z Francie, přednášející neobyčejně výhodné sliby svého kandidáta; měli zřejmě porozumění pro suché, právnícké odůvodňování dědičských nároků saského krále, přednesené jeho poselstvím. Ale hlas pražského lidu všechno přehlušoval a jeho prostické argumenty byly konečně nejpřesvědčivější: vědělo se, že lid by nepřijal klidně žádnou jinou volbu než volbu pana zemského správce, který oficiálně ani nekandidoval.

Palacký připojil ve svých Dějinách k vylíčení těchto událostí úvahu o vyhlídkách, jaké by se byly pravděpodobně otevřely před českým národem, kdyby tehdy byla bývala přijata kandidatura buď francouzská nebo saská; a ukončil ji přesvědčením, že by byl Jiří sám první radil k jiné volbě, kdyby byl mohl tušit, jak těžký bude pro zemi průběh jeho králování. Úvahy tohoto druhu bývají zřídka kdy dost objektivní. Není-li lidem dáno předvídati budoucnost, sluší se aspoň žádati na jejich odpovědných vůdcích, aby rozuměli dané situaci a dovedli v ní jednat co nejúčelněji. Zvolení francouzského nebo saského kandidáta by bylo mělo nutné v zápětí posílení posicí katolických pánů v zemi, kteří sice neměli valné opory v obyvatelstvu, zato však měli ve svých rukou všechny nejvyšší zemské úřady. Není divu, že utrakvistická většina stavů, představitelé nižší šlechty a měst, se nechtěli rozhodnout pro krok, od něhož si nemohli slíbat nic dobrého ani pro svoje náboženské svobody ani pro svoje místo ve stavovském systému. A současná evropská situace dovolovala bez přímého rizika volbu husitského krále.

Říše byla zase jednou vnitřně rozvrácena a bezmocná za vlády slabého a podivínského Friedricha III. »Bohužel celá říše tak jest odevšad zmítána, že nikde již dohromady nedrží. Tu i města s knížaty i knížata

zase s městy mezi sebou nekonečné vedou boje, aniž jest kdo stavu tak nízkého, aby sousedovi svou vůli nesměl opovídati války. Proto není po celých Němcích ani pokojného kouta; kamkoli se obrátíš, jest se obávati osidel, loupeží a vražd.« Tak charakterisoval současné poměry v Německu muž, jenž si vytýkl za životní cíl pracovat k jejich nápravě: doktor Martin Mayr, o němž ještě uslyšíme.

V Rakousku existovala vlivná poděbradská strana pánů Eicingerů, jejíž věrnost dlouho zaručovala nezávislost rakouských zemí na říši. Nepříznivý obrat pro českou zahraniční politiku způsobil tu zase teprve jejich »anšlus«, k němuž došlo v r. 1464, kdy rakouští stavové po smrti bezdětného arciknížete uznali císaře svým pánem.

Také Uhry byly v době Jiříkovy volby zcela bezmocné v důsledku feudálních rozbrojů. Z nich vyvedl zemi teprve mladý král Matyáš, pozdější Jiříkův zeť. Poděbradovská tragedie počala pak ve chvíli, kdy se ukázalo, že Matyáš je odhodlán využít pro mocenské posílení svojí země všech příležitostí, jež se mu naskytovaly — a nejlepší z nich ležely pro Uhry zase na linii protičeského spolenectví s Německem a Římem, jako už kdysi za Přemysla Otakara II.

Řím spojil svůj souhlas s volbou, dost ostentativně projevený církevní korunovací, s tajnou korunovační přísahou, kterou tak na Jiřímu vynutil. Byla plodem kompromisu a vypadala téměř nevinně; nemluvalo se v ní o kalichu, ba ani o kompakátatech, nýbrž jen všeobecně o poslušenství k církvi, o jednotě ve víře a o potřebě vyhladiti sekty a kacírství v Čechách. Byla to pochopitelně přísaha s oboustrannými výhradami. Jiří se domníval, že si tak poměrně lacinou vykoupi aspoň jakýs takýs mír s papežstvím za cenu pronásledování Českých bratří a zbytků radikálních Táborů. Řím si však sliboval, že bude jednou moci sám mnohem širě definovat, co všechno je třeba rozuměti slovy »sekty a kacírství«, a že tak bude korunovační přísaha husitského krále v příhodné chvíli nejučinnějším nástrojem k dosažení toho, aby se Čechy zřekly kompakátata a vrátily se k bezpodmínečné poslušnosti římské církvi. Vskutku se také později stal spor o výklad královny tajné přísahy zámkou k zahraniční i domácí ofensivě katolických sil proti poděbradské moci. Jiří nebyl náboženským horlivcem, naopak, náboženská nesnášenlivost byla mu cizí a odporná; byl však politikem a nemohl opustit základnu své moci, městský a rytířský stav, jenž byl utrakvistický. Jen z této mocenské základny mohl s nadějí na úspěch rozvíjet též svoji zahraniční politiku.

Byla postupně osnována na dvou velikých plánech, sledovaných ve dvou etapách poděbradovské éry. První z nich byl plán dalekosáhlé správní reformy v říši. Anarchie v německých zemích uváděla sama do pohybu síly, interesované na obnově pořádku a silné vlády. I tentokrát, jak už kdysi za časů Přemysla Otakara II., vycházely tyto tendence především z měst, jež toužila po politické atmosféře, příznivější jejich obchodním zájmům. Ale ovšem ani velká knížata nechtěla trpět, aby jejich země byly zneklidňovány věčnou guerillou. Spiritus rector reformního plánu byl doktor Martin Mayr. Jeho celkem prostý plán spočíval v návrhu přidat císaři k boku říšského administrátora se svrchovanou mocí, s titulem římského krále a se zvláštním posláním zabezpečiti celé říši vnitřní mír. Zdá se ovšem, že dr. Mayr — častý zjev u typických ideologů — neměl ani dost porozumění ani dost taktu pro osobní stránku celého problému. Kládl věc výše než osoby a spojoval svůj plán postupně se všemi nejmocnějšími říšskými knížaty; snad všem jim psal svým časem, co napsal v r. 1459 Jiřímu: »V jediný můžete nejen zachovati, ale i přikázati pokoj v říši.« A tak se mu na českém dvoře neprávem vyčítalo jako zrada, když později přenesl svoje naděje z Jiřího na dalšího preten-

denta, jakmile se musel přesvědčit, že český král se nikdy nebude moci stát jeho vytoženým ochráncem míru.

Předtím po několik let nebyly šance krále Jiřího malé, byly však soustavně a s konečným úspěchem podkopávány se tři stran: od papeže, jenž si nemohl přát nového posílení uklidněné říše; od císaře, jemuž se sotva mohl líbit Mayrův plán přidat mu autoritativnějšího spoluvládce; a konečně či spíše především od českých utrakvistických stavů, které se úzkoprse obávaly, že Jiří jako král římský by byl musel (protože jen tak by došel souhlasu Říma) a byl by mohl (protože pak by se už mohl opřít o nové mocenské základny v říši) přestat být králem podobojí. A tak se zhatil plán dr. Mayra, aby král Jiří »stana se obnovitelem svatě říše Římské získal si památku na věky požehnanou.«

Druhý veliký plán Jiříkovy zahraniční politiky je spjat se jménem »pana Antona«, jak na českém dvoře říkali Antoniu Marinimu z Grenobleu. Tento moudrý pan Anton byl tak trochu politickým alchymistou, jenž sám vychvaloval svoje rady králi jako »knihy výborné, ušlechtilé a užitečné, jejichž pravé jméno je květ květů a klíč klíčů«. Snad bylo více nebo méně šarlatánství i v jeho odpovědi na otázku, kterou mu předložil Jiří k posouzení: jak by bylo lze uvést všechny křesťanské krále a knížata k všeobecné smlouvě, tak aby nejen všichni mezi sebou měli mír, nýbrž aby se též zavázali zachovati jak papeže, tak císaře v plné míře jejich moci a slíbili bránit křesťanstvo proti Turkům. Ale otázka sama byla už geniální myšlenkou, a její opatrná formulace, pokud šlo o papežskou a císařskou moc, svědčila o dobře promyšlené základní taktice při prosazování plánu.

Poděbradova zahraniční politika se pak na této cestě pokoušela vyrvat Římu jeho neúčinnější nástroj mezinárodní propagandy: hlásání společné války proti tureckému nebezpečí. Chtěla sesvětšit heslo křížáckého tažení a pod touto kdysi papežskou firmou etablovat opatrně maskovanou protipapežskou frontu světských suverénů. Byl to tah, který měl především rozrazit dohodu Říma s německým císařem, tak krajně nebezpečnou pro český stát, ohrožovaný tehdy se všech stran.

V navrhované společnosti národů nemělo být vlastně už místa ani pro papeže ani pro císaře; císař by v ní byl členem jen jako král německých zemí a papeži přisouzena pouze dekorativní funkce smířícího soudce. Nejvyšším orgánem společnosti mělo být plenární shromáždění, k jehož právům mělo patřit přijímání členů, budování spolkové organizace, rozhodování o míru a válce — všichni členové by byli museli zavrhnout válku jako nástroj své státní politiky —, o způsobu vedení války, placení a zásobování společné armády, o disponování event. dobytým územím atd.

První kroky tajného přípravného jednání byly dost úspěšné; v Polsku a v Benátkách projeví celkem souhlas, v Uhrách se neodvázili plán otevřeně zamítnout. Všechno záleželo konečně na Francii; české poselstvo přišlo tam v létě r. 1464 a po měsíci marného vyjednávání muselo odejít jen s přátelskou smlouvou francouzsko-českou, v níž nebylo ani slova o velikém Jiříkově plánu. Francouzský král jej nechal padnout především proto, že si nepřál, aby moc německého císaře klesla vrstvem moci krále českého. Za takových okolností nebyla ovšem ani přátelská smlouva mívána vážně, jak se v Čechách mohli přesvědčit o tři nebo čtyři léta později, když do jejich země, drásané občanskou válkou, vpadla spojená vojska německého císaře a uherského krále, podporovaná Římem.

V tu dobu byl už vedle plánu dr. Mayra navždy pochován i plán Antonia Marinioho a s nimi na dlouho každá velká koncepce české zahraniční politiky.

Konflikt stavovství s absolutismem

Protiabsburské povstání českých stavů prohrálo tím, zač bojovalo: stavovsky chápanou »svobodou«, jež byla pro pány nedisciplinovaná, nezodpovědná, ležérní zvůli privilegovaných — tou »převelikou svobodou«, v níž byli podle Pavla Stránského »v přemnohých věcech účastníky velebnosti královské a rovni mu mocí a slávou«; a pro jejich poddané byla — abychom mluvili s jiným tehdejším autorem — »těžkým soužením a nátlakem robotou, platy, daněmi, vojny nepotřebnými, mejty, clem, díly denními, nočními a mnohými úzkostmi beze všeho milosrdenství«. V oněch dvou letech 1618 až 1620, které rozhodly o třech staletích, byli čeští rebelové přemoženi tím, co marně chtěli znemožnit svým zápasem: vzrůstajícím evropským absolutismem, organisujícím manufakturní průmysl a stálé armády, novým státním systémem, jenž tenkrát ještě musel být ochoten ke kompromisům se starým stavovským zřízením, jemuž však měla už patřit nejbližší budoucnost.

V Čechách samotných, jakmile se radikálům kolem hraběte Thurna podařilo defenestrací spálit mosty za stavovskými vzbouřenci, nebylo síly, jež by jim mohla být opravdu nebezpečná. Jejich aliance s protestantskými stavy rakouských a uherských zemí dávala jim proti Ferdinandovi zcela reálné naděje na úspěch, jež pak ovšem byly krok za krokem mařeny nehoráznou ležérností stavovských vůdců. Pravda, na Moravě brzdil dlouho jejich akci Žerotín — ten Žerotín, který si už dříve velmi charakteristicky stěžoval jak na to, že »národ český nemá žádného průmyslu«, tak na to, že moc králů v Čechách »byla konečně menší nežli moc dože Benátského« a který tak svými slovy i svými činy dost jasně projevil své sympatie k absolutismu. Avšak do roka byla Morava přes jeho odpor vtažena do povstání a spojené stavovské armády mohly oblehnout Vídeň.

Zahraniční situace byla v Evropě r. 1618 neprůhledná. Náboženské napětí, protiabsburské tendence a sympatie k Habsburkům, rozpor mezi stavy a absolutistickou ústřední mocí se navzájem proplétaly, že nemohlo být předem jasno, který z těch dobových proudů se nakonec projeví jako nejsilnější, když všechny byly zvěřeny pražskou defenestrací.

Povstalečtí stavové stáli hned po tomto svém činu před těžkým zahraničně-politickým problémem. Byli tu celkem tři kandidáti na vzpourou uprázdněný český trůn: Karel Emanuel, vévoda savojský, Jan Jiří, kurfiřt saský, a Friedrich Falcký. Kterého si vybrat? A — ožehavý rub téže otázky — koho z nich si proti sobě popudit odmítnutím?

Savojský pretendent byl sice katolík, ale ostře protiabsburský, a jeho dobře organisované vojsko konalo českým stavům výborné služby. Bylo škoda se připravovat o tuto pomoc; přes to však nebyl kandidát dost seriózní na trůn takového významu. Neobstál tedy v konkurenci a pohněván stáhl svoje vojsko.

Saský kurfiřt snad ani sám nevěděl, chce-li opravdu dosednout na český trůn; zcela bezpečně však věděl, že jej nepřije nikomu jinému. Byl sice luteránem, ale nechtěl si pohněvat Habsburky, od nichž jeho rod dostal kurfiřtství, pro pomoc Českým bratřím, k nimž choval sektářskou nenávisť. Českým stavům se muselo od počátku zdát více než problematičtým, zda se od něho mohou v případě zvolení nadít skutečné pomoci; na druhé straně lze jim sotva vytýkati, že nepředvídali, kam až nakonec půjde tento protestantský kníže s katolíky proti nim, až se bude cítit uražen volbou kalvínského falckraběte.

Friedrich Falcký, vůdce evangelické unie — spolku kalvínských německých knížat — byl přirozeným kandidátem Českých bratří, blízkých kalvinismu; a také luteránské většině stavů musela jeho kandidatura připadat nejnadejnější. Falc byla nekompromisně proti-

habsburská, její vládce byl zetěm anglického krále, Friedrichova vratká povaha byla zárukou, že se u něho nikdy neobjeví absolutistické sklony: což ovšem u stavů, povstávších proti absolutistickým tendencím, padalo silně na váhu.

V této trojí kandidaturou zapletené situaci bylo nejrozumnější taktikou oddalovat volbu a dávat si co možná sloužit všemi třemi pretendenty. Čeští stavové to nějakou dobu praktikovali, věčně to ovšem nešlo. Lhůty byly tím kratší, že se současně vedla diplomatická jednání o volbu nového císaře, při níž byl na neštěstí jen jediný kandidát — Ferdinand II. Nebylo tedy radno čekat s volbou českého krále až po volbě německého císaře, jež musela v každém případě zlepšit habsburské posice. Tak se nestalo náhodou, že v Praze se volilo o den, právě jen o den dřív nežli ve Frankfurtě.

Bylo vážným mementem pro věc českých stavů, že si jejich právě zvolený král ani sám netroufal odepřít svůj kurfiřtský hlas jejich habsburskému nepříteli. A po obou volbách netrvalo dlouho, co Karel Emanuel dal Čechům pocítit svůj nezáměr, co Jan Jiří otevřeně přešel na stranu Habsburků. Od té chvíle se všechny šance českých stavů soustřeďovaly ve dvou otázkách: jak se zachová Francie a co učiní Anglie?

Francie byla ovšem protihabsburská a jindy byla snad vždycky ochotna podporovat všechno, co škodilo domu habsburskému. V tomto případě však zůstala dokonale pasivní a sama ještě přiměla k pasivitě evangelickou unii v tom rozhodném okamžiku, kdy do Čech vpadla armáda katolické ligy. Mezinárodní zájmy Francie byly by zajisté mluvily pro opačnou politiku — jenže není »mezinárodních zájmů« in abstracto, bez ohledu na vnitropolitické potřeby. Absolutistickým ministrům Francie se zřejmě nechtělo podporovat protihabsburskou rebelii v Čechách, jejíž vítězství by bylo mohlo ohrozit absolutistické tendence v celé střední Evropě a otrástit i posicemi absolutismu ve Francii, jež dávno ještě nebyly zajištěny před možnostmi stavovské recidivy. Což právě rozhodlo o chování Francie za české krize let 1618—20: učinila vše, aby krize zůstala izolována.

O Anglii jako o protestantské velmoci se mohlo v Čechách předpokládat, že bude interesována na vítězství českých evangeliků. A nebyl její král Jakub I. tchánem Friedricha Falckého? Jenže tento syn Marie Stuartovny byl dost divný patron. Svoji dceru provdal za vůdce německých kalvinistů — a svého syna chtěl oženit se španělskou infantkou. Napsal knihu s protipapežskou tendencí — a dal ji s vynecháním nebo oslabením protipapežských míst přeložit pro papeže do francouzštiny. Dovedl nejprve zahrnovat Čechy sliby — a později je odbývat mravokárnými naučeními. V jednom ohledu byl však po celou dobu české krize přímo vzorem důslednosti: nechtěl udělat nic, co by snad mohlo vrhnout nejmenší stín na jeho titul »Mírúmilovného«, na němž si velmi zakládal... Co však i u něj rozhodlo definitivně, bylo jeho přesvědčení absolutisty, jenž nemohl sympatizovat s akcí stavovských rebelů.

Tak zklamala Anglie překvapeně Čechy stejně jako Francie a v podstatě z týchž příčin: zklamala je v jejich nejtěžší chvíli při akci, která měla být na tři sta let poslední akcí jejich samostatné státní politiky.

otázky a odpovědi

Umění nemožného

I.

Vážený pane redaktore! Vaše články mne vyprovokovaly k tomuto dopisu, nežádajícímu na Vás odpověď. Domníváte-li se, že Vás připravuji o čas, uvědomte si jen,

kolik lidí vy jste připravil jediným úvodníkem o čas, ztrávený jeho čtením a v mém případě psaním dopisu. Konečně každý novinář má povinnost kontrolovat, jak reaguje na jeho články jeho každodenní čtenář.

Chápu změnu orientace z důvodů zjištěných, nechápu ji z důvodů zbytečných (třeba slabošských). A je nemožná z důvodů mravních.

Já čekal, že mužové čestní, zasazení aktivně do ohnisek veřejného života, nedovedou na dlouho žít v záporu se svým přesvědčením a vybojují, aby po utišení rozbouřených citů bylo rozumové jednání určováno spravedlností, uvnitř a navenek zdvořilým, ale k ničemu nezavazujícím úsměvem všem. Já byl naučen, že velké charaktery jsou jen ty, které bojují. Ale boj jsem po katastrofě neviděl, jen tlačenci za uzření tepých míst, nabízení a přijímání kompromisů na obě strany. Žel, velké charaktery odešly do pense... Vaše varování žije z minulosti, měl jste možnosti, ale nedovedl jste zorganizovat tyto nádherné síly národa... Vaše vynalézavost, tvořivost ztratila potenci; cítíte se poraženým, a smířujete se se situací jako s faktem nezměnitelné skutečnosti. Je Vám jedem bez protijedu, upozorňujete sice na svou povýšenost, ale klidně prohlásíte: Nedá se nic dělat, a myslíte při tom na zajištěnou Vám existenci státotvorné oposice.

Popíráte to?

Proč se tedy neozvete proti tomu, aby naděje lidu v lepší budoucnost byla znásilňována všemi mocenskými prostředky? Proč nesoustředíte okolo sebe lidi, ochotné bojovat za svobodu té půdy, která jim zůstala pod nohama, a uhájit si ji? Třeba mi dokážete, že s hlediska vyšší politiky (které já nerozumím) je toto počínání nevyhnutelné.

Třeba mi namítnete, že se Vám vedení vymklo z rukou. Dobrá, proč však prosití o milost, nenazývají věci pravým jménem, proč lhát a podvádět, když jsem přesvědčen, že konečné vítězství musí být mé? Řekněte, jaká to morálka nutí k tanci výsměchu a zrady na sobě? Namítnete mi rozhořčeně, že nespokojenost není plán?

Obávám se však, pane redaktore, že vy jste se nerozhodl pro boj. Že jste dal přednost pesimismu Nerudovu, který zakončil báseň 1858 veršem: »A s touto lůzou stoletím zmlátnělou chcete provést myšlenku kdys a smělou?« Že dáte přednost paběrkování. Loučím se s panem Peroutkou minulosti a nechci znáti pana Peroutku přítomnosti, který uznává status quo. S veškerou úctou.

V.

II.

Vážený pane,

abych ušetřil censorovi práci, zkonfiskoval jsem sám z Vašeho dopisu více než polovinu. Uznáte však zajiště, že jsem nevynechal nic z toho, co jste zamýšlel říci nevládného mně osobně. Diskuse může být tedy v těchto mezích docela upřímná.

Dovolte, abych Vám řekl, že čím méně toho víte o Peroutkovi minulosti, tím více budete nakloněn povyšovat ho nad Peroutku přítomnosti. Domníváte se viděti před sebou dvě různé bytosti; já však jsem přesvědčen, že existuje jenom jedna, ta, která v minulosti jako v přítomnosti snažila se přesvědčit lidi, na které mohla dosáhnout, že »politika je umění možného«, a která za to dříve dostávala právě tak vynadáno, jako teď. Nevím, kolikrát jsem zde citoval a rozváděl Havlíčkovu zásadu, že »politika je práce podle okolností«. Vidím, že, aspoň pokud Vás se týká, jsem to citoval a rozváděl zcela nadarmo.

Což, milý pane, se podle Vašeho přesvědčení vůbec nic nestalo, a což naše politika může po 30. září vypadat stejně tak jako před ním? Projevujete více necitlivosti vůči okolnostem, než v politice může být dovoleno. Rozumějte, prosím: v politice, což znamená nikoliv sbírání a třídění zásad, nýbrž praktickou činnost. Ještě jsem nikoho nevyzval, aby po 30. září změnil své zásady. Pravda ovšem jest, že jsem po 30. září mnohé vyzýval, aby prakticky jednali jinak než dříve. A myslím, že bych byl nikoliv politik, nýbrž zástupce

nějakého odstínu bláznovství, kdybych si počínal jinak.

Dám jeden příklad, co znamenají okolnosti a jejich proměna: nehledíc k tomu, že jsem vždy vystupoval pro kompromis s Německem, který se mi zdál při naší zeměpisné poloze nezbytný, hájil jsem vždy tu politiku, která byla pro naše spojení s Anglií, Francií a Ruskem. Podle mého přesvědčení jen taková politika spojení, nic jiného, mohla jednak učinit tento kompromis co nejlacinějším, jednak zachránit z naší samostatnosti a našich hranic co nejvíce. Dobře, tato politika spojení byla provozována, ale neměla výsledku; přes to vždy budu věřit, že tento pokus musil být učiněn, jestliže našim ideálem byla úplná suverénita; nezdařil-li se, nebylo by se zdařilo ani nic jiného a byli jsme odsouzeni k hmotným a prestižním ztrátám tak jako tak. Ale o to teď nejde, nýbrž o to, zda já, abych se zdál charakterním člověkem, mám nyní stejně jako dříve vystupovat pro politiku spojení s Francií a Anglií. Je pravda, že by pak každý, i nejhorsší můj nepřítel, musil o mně uznat, že jsem se nezměnil a že to, co jsem dříve říkal, říkám teď zase. Mohlo by se snad o mně i říci, že jsem železná povaha. Ale to je to poslední dobré, co by se o mně mohlo říci, a v politice by vlastně každý udělal dobře, kdyby se mého železného charakteru co nejvíce varoval. Neboť zároveň by byla pravda, že, kdybych se rozhodl takto si počínat, vypadalo by to, jako kdybych byl složil slib vůbec nedbat okolností, které pozůstávají v tom, že ani Anglie ani Francie o spojení s námi nyní nestojí a nechtějí je provozovat, poněvadž v nedosti pochopitelné krátkozrakosti v září se více lekly rizika, spojeného s tímto spojením, než by jim mělo být dovoleno, kdyby dosti jasně viděly své vlastní zájmy. Ale to jest minulost, hlavní přítomný fakt je, že Anglie a Francie nechtějí s námi udržovat řádné spojení, a hlavní přítomná otázka jest, zda já bez ohledu na tuto jistě významnou okolnost mám nyní toto spojení hlásat. Mohly-li by, jak jsem připustil, býti v tom případě řečeny jisté pochvalné věci o mém charakteru, sám bych navrhol, aby byly řečeny jisté naprosto zdrcující věci o mém rozumu. Navrhoval bych, aby bylo řečeno, že mluvím do větru a bez základny faktů, což podle mého citu je jedna z nejhorsších věcí, jež o politikovi mohou být vysloveny.

Vy jste napsal: »Chápu změnu orientace z důvodů zistných, nechápu ji z důvodů zbytečných (třeba slabošských) a je nemožná z důvodů mravních.« Vyzkoušejme tuto Vaši thesei. Hlásal jsem spojení se západními velmocemi a už nehlásám; je nesporno, že jsem změnil orientaci. Učinil jsem tak z důvodů zistných? Z Německa mám za to právě tak málo zisku jako dříve z Anglie a Francie. Z důvodů slabošských? Snad. Rozhodně se necítím dosti silným, přinutit k spojení s námi dvě velmoci, které to odmítají; má-li někdo jiný k tomu dost síly, ať prosím ihned nastoupí na mé místo a na místo nás všech. A důvody mravní? Která zvláštní mravnost zakazuje nevidět skutečnost, že Francie a Anglie spojení s námi odmítají? Zdá se tedy nesporným, že Vaše these potřebují doplnění a sice o možnost změny orientace z důvodů změny okolností.

Dám jiný příklad. Byl jsem vždy stoupencem dr. Beneše, ale nyní říkám, že na jeho návrat není pomyšlení. A že v zájmu státu musí býti narýsována

silná rozhraničovací čára mezi naší nynější domácí politikou a jeho londýnskou činností, je-li jaká. Změna orientace? Nějaký odstín padoušství? Myslím, že i to je možno beze zbytku vyložit ze změny okolností. Jest možno, abych si svůj bývalý názor na doktora Beneše zachoval beze změny, a přece jest možno, abych zároveň souhlasil s tím, že naše nynější státní politika má být od něho co nejvýrazněji oddělena. Jest v nynější situaci možno, aby někdo pokládal bývalého presidenta téměř za dokonalého, a přece aby zároveň prosil osud, aby svazky státu s touto bytostí byly co nejvíce uvolněny. Důvody nejsou jiné než ty, které bývalý president sám uznal a pro které podal demisi a odjel z republiky. Důvod jest v tom, že my od té doby, co jsme byli zbaveni jednou ranou i spojení i přirozených hranic i opevnění, nekonečně více než dříve, chceme-li se uchránit dalších pohrom, musíme dbát i názoru a nechuti Německa a že cestu do budoucnosti lze si představit jen v jakési harmonii s touto neslýchaně zesilivší říší.

Nevydávám to, jak patrně, za nic lepšího, než za to, čím to jest: za nutnost. Nevydávám to za nic lepšího, než za svěšení vlajky, které v historii národů také někdy se děje za takových okolností, že s tím musí všichni reálně smýšlející lidé souhlasit. V historii Srbska byly doby, kdy srbský prapor musel být skloněn před rakouským, kdykoliv se setkaly. Dr. Beneš platí za symbol naší samostatné zahraniční politiky, té které byla předhazována protiněmecká tendence. Okolnosti tak se změnily, že si nemůžeme ani dovolit, aby v Německu vzniklo podezření, že chceme v této politice pokračovat. Riziko z toho vznikající je větší, než aby si je kdokoliv mohl brát na odpovědnost, ať už jedná nebo jen píše. Aniž bych chtěl a mohl toto riziko blíže vysvětlovat, pravím, že nikdo by za ně nemohl odpovídat před národem a že i celková osobní otázka dr. Beneše musí být posuzována pod tímto zorným úhlem. Zde opět, připouštím, jest snad důvodem změny slabost. Ne moje speciální slabost, nýbrž novodobá slabost nás všech. Pravá změna pochází ze změny okolností, ne ze změny zásad. Jsa proti návratu dr. Beneše, jsa proti tomu, aby naše politika s ním nyní udržovala styk, přece cítím, že bych se mu kdykoliv beze studu a přímo mohl podívat do očí. Neboť pokračujeme jen v tom, co on svou demisi a svým odjezdem sám zahájil. Jeho i naše důvody jsou stejné: realistické přihlížení k okolnostem.

Nebudu Vám dokazovat, jak se domníváte, že »s hlediska vyšší politiky je toto počínání nevyhnutelné«. Jediné, co bych Vám chtěl dokazovat, je, že toto počínání je nevyhnutelné s hlediska politiky primitivní, nejprimitivnější politiky nejprimitivnějšího národního zájmu. Význam pouhého novinářského boje proti tak velkým faktům, jaká se kolem nás nakupila, prosím nepřeceňujte. Jistě, že je třeba bojovat a zápolit, ale budeme musit k tomu nalézt vhodnější, účinnější formy než napsat něco do novin, což se dříve pokládalo za vrchol bojovnosti. Hlavním prostředkem našeho boje bude musit být vyvarovat se osudných chyb, i takových, které by snad vyplývaly ze smýšlení, jež je samo o sobě ušlechtilé, realisticky se dívat situací do očí a spoléhat se, jako naši předkové činili, na celkové výsledky naší národní práce a snažení. Jestliže tuto střízlivou a realistickou

politiku doporučuji, naprosto nežiji v »rozporu se svým přesvědčením«, nýbrž v nejúplnějším souhlase s ním.

Po několik uplynulých týdnů bylo hlavním našim úkolem ve vnitřní politice, abychom ji z proudu vášně, často dosti nepochopitelně, dostali zase na úroveň rozumového uvažování. Musili jsme volit prostředky, jež jsou k tomu vhodné. Jistě by nebyl vhodný způsob, kdybychom psali tak, aby vášně ještě více byly rozbouřeny. V celém tom chaosu posledních let a měsíců zachoval jsem si víru v moc argumentu, již snad mnohý bude v pokušení nazvat naivní nebo přehnanou. Ale každý je takový, jaký je. Jestliže chci nějaký argument uplatnit, je přirozené, že nebudu psát tak, abych nejdříve pobouřil a rozčilil toho, jež chci přesvědčit. Pravděpodobný následek by byl, že by už ani neposlouchal, co mu chci ještě dále říci. V této věci si nemusíme nic vyčítat: zajisté sám pozorujete, že náš vnitropolitický život se již vrátil k rozumnému uvažování a že na leckteré možnosti jiné budeme vzpomínat jen jako na zlý sen.

Vím, že si někdy dělám osobní situaci těžší, než bych ji musil mít, kdybych se rozhodl o určitých věcech prostě mlčet a spoléhat na to, že jejich nezbytnost někdo jiný vyloží. Mohl bych ponechat někomu jinému, aby vyložil, proč u nás nyní musí vládnout strana národní jednoty a mohl bych být u některých svých čtenářů populárnější. Mohl bych jen tenkrát vystupovat na veřejnost, když je příležitost, abych tak řekl, přistoupit k rampě a politicky trylkovat. Ale jestliže co pokládám za nestatečné, tedy toto. Nikdy jsem se nevyhýbal černé politické práci. Jako vždy, tak i nyní, považuji především za svou povinnost seznámit čtenáře se všemi fakty, i tehdy, když jsou to fakta tvrdá.

F. Peroutka

dopisy

Dopis učitelky

Vážený pane redaktore,

snad Vás bude zajímat také jako dokument doby následující: Uspořádali jsme ve škole soutěž v přednášení básní a krásné prózy. Odměnami byly knihy. Jedna báseň byla dána, druhou a prózu si volily žákyně samy. Radosně nás překvapila úroveň soutěže i co do výběru, ale to není, proč Vám píši.

Mezi ukázkami prózy čtla jedna z dívek trochu čítankově zabarvený příběh, kde si v neštěstí pomáhají dva lidé, a teprve potom, když si vlastní nesobeckostí udrží život do příchodu zachránců, povědí si, že jeden je Němec a druhý Čech. Stať končila otázkou, zda by v životě neměli lidé v první řadě jednat lidsky a pak se teprve ptát po národnosti. Byla jsem zvědavá na odezvu, protože se jednalo právě o Čecha a Němce. Ještě nedozněla poslední slova a třída se chvěla bouří souhlasného potlesku. Nezapírám, že jsem byla rozchvěna hrdoostí nad mládeží národa, který po tak strašné krivdě, která se mu stala, umí ještě věřit v lidskost. Připomínám ještě na vysvětlenou, že to nejsou dívky nějak národnostně vlažné; v době mobilisace podaly úkazy výkonů které často přesahovaly síly 15- a 16letých dětí.

A jiné z těchto dnů: Podle rozkazu odstranily se ze tříd obrazy presidenta Masaryka. Samozřejmě po vyučování. Druhý den byla živá odezva. Všude ve třídách placho, oči plné otázek, některé dívky plakaly. Některé trochu výbojně se ptaly,

je-li dovoleno aspoň postranní stěny zdobit obrazem presidenta Osoboditele (jsou vedeny k tomu, aby vyvěšovaly zajímavé obrazy a výstřížky). Jiné se přímo zeptaly, zda odstraněním obrazu má být vyjádřeno, že podíl Masarykův na osvobození národa je sporný neb osamostatnění samo se už nyní nemá považovat pro nás za historicky důležité a příznivé.

Nemyslíte, pane redaktore, že učitelé mají nyní někdy velmi těžkou posici u mládeže, kterou učili myslet a svobodně se ptát?
Pozdravuje Vás srdečně M. S.

listárna redakce

Čech na Slovensku. Podobných dopisů, jako je Váš, dostal jsem více, a nebudu vyčítat žádné zlé slovo na mou adresu ani Vám ani jiným českým autorům dopisů ze Slovenska. Přiznávám Vám celé subjektivní právo k hněvu na nás. Může-li Vám to poskytnouti nějaké zadostiučinění, tedy vězte, že se my tady, praví jako leví, stydíme za bezmoc. V jednom se mýlíte: pravíte-li, že má filosofie jest »navoněná«. Jest, milý příteli, v tomto případě tak trpká, že za nynější situace nejlépe se snáší s mlčením. Čech na Slovensku a Čech v Čechách nemusí si nyní dlouho o svých pocitech vykládat: jsou docela stejné. Ale konec konců nejde o to, aby pocity byly na papíře vyjádřeny, nýbrž o to, aby určité věci byly k lepšímu změněny. V tom, řekl bych praktickém ohledu, jsem přesvědčen, že 1. žádná kampaň českých novin nemůže pomoci tak, jak bych chtěl doufat: spíše by mohla podráždít a věci ještě zhoršit; české noviny nemají žádné moci nad slovenskou vládou, která je samostatná; spíše se spoléhejme na to, že Slováci sami učiní určité zkušenosti, které je pohnou, aby změnili nynější svůj poměr k Čechům; věřím, že jednoho, dosti brzkého dne, zvíťazí pravda, že Češi a Slováci jsou odkázáni na vzájemné bratrství; tato pravda pozmění pak i nynější vztahy mezi nimi, každá novinářská kampaň je na to slabá; jde-li o praktický výsledek, pak je snad někdy třeba v zájmu věci i umět mlčet; rozhodně se rozpakují přilévát oleje do ohně; 2. mají-li nyní některé české noviny mluvit, pak jsou to zejména noviny tak zvaného pravého směru, jejichž hlas bude dnes na Slovensku vládnějším vyslyšen; ony mohou prakticky více dosáhnouti než noviny tak zvané levé; od nich směr dnes vládnoucí na Slovensku snad spíše přijme různá připomenutí a spíše je rozváží, než kdyby je slyšel od těch, jež pokládá za své odpůrce. Tato debata, vedená stranou k tomu v Čechách nejlépe povolnou, již začíná: zajisté jste četl, co o problému Čechů na Slovensku již psaly »Venkov«, »Večer«, »Národní Listy« a »Polední list«. Věřte, že je tomu tak lépe, než kdyby tak činil někdo jiný z českého národa. Zajistě i Vám, jako nám všem, jde spíše o výsledek než o pouhé protestování; ve věci Čechů na Slovensku není v Čechách žádného rozdílu mezi pravici a levici; mluvití má ta skupina, která má nejvíce naději na praktický úspěch.

Odstranění Masarykových obrazů z úřadoven nenařídila nynější vláda Beranova, nýbrž již přešla vláda Syrového.

Sněmovní řeči poslanců dr. L. Rašina a inž. Schwarze Vám dodat nemůžeme, poněvadž je nepropustila ani sněmovní censura.

Jak na to? Voláte v židovské otázce po zákonných opatřeních. K některým, pokud se týká židů německých, jistě dojde, a nikdo nebudu mít právo pokládat to za rasové opatření. Bude to sebeobrana národa, jemuž jeho území bylo zmenšeno a jenž nyní bude se musit starat hlavně o to, aby své, české lidi, uživil. Pokud se však skutečně českých židů týká, nestal by Vám ten recept, který 16. t. m. podaly samy Hodáčovy »Národní Noviny«? Pod titulkem: »Židům se lze bránit jen jejich vlastními zbraněmi«, tam totiž čtete: »... celým tajemstvím židovských úspěchů jsou: podnikavost, trpělivost, houževnatost, úslužnost, sebedůvera i sebedůvěra a obchodování třeba s malými zisky, jen aby na sebe strhli co největší počet odběratelů. Jejich metodám můžeme čelit jen stejnými zbraněmi. Náš obchodník musí být prozíravým, podnikavým, úslužným, solidním i solidárním, nesmí být drahým, musí, třeba-li, poradit poctivě a dobře zákazníkovi, jak to ostatně již někteří arijsí podnikatelé a velkopodnikatelé pochopili. Jen takto můžeme vytlačit židy z posic, jaké mají v našem obchodním životě.«

Londýnskou adresu paní B. Vám nemůžeme oznámiti; pošlete-li jí však své vánoční blahopřání na adresu vyslanectví (Grosvenor Place 8), jistě jí bude dodáno.

Dobrý přítel z říše štěstí:

LOS ČESKO-SLOVENSKÉ TŘIDNI LOTERIE

Přináší velké možnosti výhry a bohatství.

50 % losů musí vyhrát.

Když běží motory, jde všechno vpřed...

a motory se již rozbíhají. Již zase zvoní telefon a dochází pošta od těch, kdo přešli od úvah k činům a kupují automobily. Vědí, že v příští době bude zapotřebí rychlosti a pohotovosti více, než kdykoliv před tím. Proto bude třeba automobilů. Roztočme jejich motory. Musíme dávat práci druhým, abychom ji dostali sami. Automobily Praga jsou pro Vás připraveny. Nezmarlé, hospodárné a spolehlivé.

Dodáváme ihned ze skladu

automobily Praga Lady a Piccolo a nákladní vozy o nosnosti 1, 1.5 a 2.5 tuny. Nákladní automobily o větší nosnosti s krátkou dodací lhůtou. Placení nebude činiti obtíží, protože přijímáme jako platy na všechny vozy — nové i ojeté — i vklady, vázané moratoriumem. Do nového budování nových automobilů.

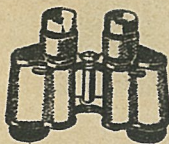
PRAGA vůz na statisíce kilometrů

ČESKOMORAVSKÁ-KOLBEN-DANĚK a. s. automobilní odd.
PRAHA-KARLÍN, KARLOVA 22
TELEFONY 320-51 a 386-41

Kdo moc mluví o ryznosti —
často mlčí o jakosti!
Pardubická Francovka a Perola
jsou jakostní kávoviny,
vyráběné našimi lidmi!

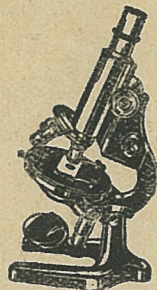
DARUJTE LETOS POD STROMECEK ČESKOU OPTIKU!

Vzdělání - radost - užitek
vše v jediném dárku světoznámé značky

Mikroskopy
triedry
div. kukátka
dalekohledy
na pušky
lupy, busoly

atd. v nejřz. ce-
nách a provedení.
Prospekty zdarma.

Vánoční návaly. Je mnoho lidí, kteří rádi odkládají vyřízení svých záležitostí a raději počkají do vánočního období. Při takové příležitosti, jako je vánoční nákup, vidíme jich mnoho, jak se mačkají v obchodech, strkají jeden do druhého a místo klidného nákupu se rozčilují. Takový nákup podle toho taky dopadne velmi špatně. V některých obchodech jsou zároveň vánočními zbožími již dnes. V prodejních Bata mají připraveny vánoční kolekce punčoch a ponožek a již dnes si můžete v klidu vybrat vhodný dárek.

Darujte slunce
perihel
darujete zdraví

Perihel se léčí:
rheuma, dna, chřipka,
opaluje se skvěle
plet a celé tělo
se osvěží. Perihel vyzaruje
totiž účinné ultrafialové a
infrachervené paprsky.

Máte-li starší ozařovač,
vezmeme jej výhodně
na protiúčt.

Cena pouhých Kč 1.350.-
(československý výrobek)

Prospekty ochotně zaslá

TELLUX PRAHA II, PŘÍKOPY 14.
Telefon 201-25.

NA HORY

potřebujete spolehlivě,
speciálně lyžařské boty.
Takové jsou tyto boty
z prvotřídního water-
proofu s trojitou nepro-
mokavou podešví. Nárt
je chráněn jazykem.

149.-

Bata